

Titel:

Et kulturmøde – Romaer i Danmark

Projektvejleder:

Signe Mette Jensen

Gruppemedlemmer:

Anna Tabita Kjær Sørensen

Laura Eiler Wogensen

Louise Holm

Manette Juulsgaard

Maria Melanie Larsen

Nina Wilcke

Projektets sideantal:

70 sider (18.921 ord)

Dato og sted:

**Mandag den 20. december 2004, 3.
semester på humanistisk basisud-
dannelse, Roskilde Universitets Cen-
ter.**

Indholdsfortegnelse

Indledning	4
Motivation	5
Problemformulering	7
Teori og metode	7
Litteratur anvendt til at belyse romaernes historie i Danmark	8
Litteratur anvendt til at belyse romaernes historie i Europa	9
Litteratur anvendt i forhold til det socialantropologiske perspektiv	10
Interviews anvendt i forhold til romaernes aktuelle situation i Danmark	11
Det halvstrukturerede, kvalitative interview.....	12
Begrebsafklaring	13
Centrale teoretiske begreber	15
Kulturbegrebet	16
Etnicitetsbegrebet.....	19
Stereotyper.....	20
Minoriteter og majoriteter	21
Nationalisme	22
Historisk perspektiv på den danske stats reaktion på romaernes tilstedeværelse i landet	26
Eksklusionspolitik og assimilationspolitik	27
Romaernes tilstedeværelse i Danmark fra 1505.....	29
Romaernes Holocaust	35
Tiden efter Danmarks ratifikation af Menneskerettighedskonventionen 1953	36

Delkonklusion	40
Romaernes aktuelle situation i Danmark	42
Romaer i Helsingør	42
Romiklasserne	44
Analyse og diskussion	45
Kan romaer defineres som 'ethnic anomalies'? Og hvad betyder det for romaernes identitetsdannelse at leve på grænsen mellem to kulturer?	51
Kan man stadig tale om en kontinuitet i det danske majoritetssamfundets reaktion på romaernes tilstedeværelse i landet?.....	53
Hvordan har romaerne reageret på Danmarks politik?	54
Etniske hierarkier og relationer	56
Integration af romaerne i Danmark.....	58
Sociale problemer kontra kulturelle forskelle.....	62
Konklusion	65
Litteraturliste	69
English summary	71

Bilag 1: Uddrag af Lov om tilsynet med Fremmede og Reisende 1875

(er ikke tilgængelig i eksemplaret til biblioteket)

Bilag 2: Interview med Biljana Muncan

Bilag 3: Interview med Jarl Gerner

Indledning

Der findes mange fordomme om romaer¹. Det siges, at de stjæler, er beskidte og utroværdige, driver spådomskunst og meget andet. Det interessante er, hvorfor vi som mennesker har behov for at praktisere disse negative forestillinger over for et folk, vi knap nok kender historien bag. Ifølge adskillige teoretikere kommer behovet af, at mennesket ser sig selv klarere i lyset af noget andet, noget fremmed og ikke mindst noget modsat.

Globaliseringen har i de seneste årtier gjort verden ”mindre”, og dette har betydet flere kultursammenstød. Disse sammenstød som eksempelvis danskernes møde med indvandrere og ikke mindst romaer, er både fuld af muligheder men også fuld af potentielle konflikter. Det er op til det enkelte individ eller den enkelte nation at udnytte globaliseringens muligheder. Mange mennesker i verden er i færd med at blive, eller er allerede, en del af et større fællesskab, som de muligvis aldrig har opsøgt, men som de heller ikke kan undslippe. Dette er et af globaliseringens vilkår, og selvom begrebet globalisering kun har eksisteret i omkring tyve år, har mennesket levet blandt andre kulturer i flere århundreder. Den tyske filosof Immanuel Kant var i slutningen af 1700-tallet optaget af muligheden for fred på jorden og konkluderede følgende: *”Vi kan ikke bare sprede os i det uendelige, og derfor må vi lære at tåle hinanden.”*².

Disse ord kommer fra en mand, der tilbragte hele sit liv i den samme by, og på trods af dette undgik provinsialismens snæversyn, som journalist Carsten Jensen mener, at mange lider af i dag.

Mange mennesker rejser i dag rundt i verden på forretningsrejser eller for fornøjelsens skyld og nyder de forskelligheder verdens kulturer byder på, men på trods af dette bryder de sig ikke nødvendigvis om, at have indvandrere i deres eget land. Dette er ifølge Carsten Jensen indbegrebet af det moderne menneske fordi, at dets synspunkter

¹ Romaer er i daglig tale bedst kendt som sigøjnere, men de vil helst kaldes for romaer, da dette er hvad de selv kalder sig, det er mere politisk korrekt og det er ikke forbundet med tidens fordomme og rygter. Se også begrebsafklaring.

² Jensen, Carsten: *Vi bliver aldrig verdensborgere*, 2003, Politiken, 2. sektion

ikke hænger sammen, men er splittet mellem det provinsielle og det kosmopolitiske.³ Mennesket har nemlig brug for at have et afgrænset sted, et fællesskab hvor man tilhører et ”vi”.⁴ Ønsket om at se menneskeheden som en større helhed er ikke muligt, fordi menneskehedens ”vi” er for stort, abstrakt og uhåndterligt for individet.

Romaerne begyndte deres rejse for ca. 1000 år siden og har siden spredt sig for alle vinde. Men som Kant siger, kan mennesket ikke forsætte med at sprede sig i det uendelige. Romaerne har slået sig ned som ”gæster” i alverdens lande, og som før nævnt kan dette føre til kultursammenstød. For hvem kan vurdere, hvilket værdisæt i en kultur der er mest rigtig, og hvor sættes grænsen mellem værtslandets krav om lighed og romaernes ret til at være anderledes? Forholdet mellem danskere og romaer går langt tilbage i historien, hvilket viser hvor lang tid, det kan tage at forstå en ”andens” kultur og levemåde. Romaerne har historisk set altid været et forfulgt og marginaliseret folk, og det har skabt en fællesskabsfølelse på tværs af landegrænser. Forfølgelsen og nomadetilværelsen er for mange romaer slut, i og med at de ikke som tidligere kan smides ud af landene.

Mange øjne ser på verden, og der findes derfor mange forskellige verdensopfattelser. For at *lære at tåle* hinanden må man prøve at forstå og acceptere de betingelser, der ligger til grund for de forskellige kulturer.

Motivation

Den indledende motivation til dette projekt, var en fælles interesse for begrebet kultur. Siden da har vi bevæget os bredt indenfor dette begrebs rammer og er jævnligt blevet påmindet om kulturbegrebets mangfoldighed og de utallige indgangsvinkler, det åbner op for. Efter en periode med litteraturlæsning kom vi frem til, at vi ville be-

³ Jensen, Carsten: *Vi bliver aldrig verdensborgere*, 2003, Politiken, 2. sektion

⁴ Jensen, Carsten: *Vi bliver aldrig verdensborgere*, 2003, Politiken, 2. sektion

skæftige os med kulturbegrebets indflydelse på forholdet mellem individ og nationalitet. Det gik dog hurtigt op for os, at vi havde åbnet en dør til uendelige problematikker og emner. Emnet var stadig også så bredt, at vi savnede et fokus. I stedet for at betragte kulturbegrebet i overordnet forstand faldt interessen nu mere på kulturforskelle og minoriteter overfor majoriteter. Her valgte vi at tage udgangspunkt i romaerne som minoritetsgruppe og se på deres kultur og forhold til majoriteten gennem historien.

Det, der især fangede vores opmærksomhed omkring dette emne, var spørgsmålet, om hvordan romaer som minoritetsgruppe i mange århundreder har formået at bevare deres romaidentitet. Vi fik desuden bekræftet vores antagelse om, at de næsten altid har været et forfulgt og foragtet folkefærd (der blev eksempelvis henrettet mere end en halv million romaer i kz-lejre under 2. verdenskrig, men af forskellige årsager er dette ikke bredt kendt i offentligheden), og dette opildnede yderligere vores motivation til emnet. Hvordan defineres romaidentiteten, og er der forskel på, hvorledes vi og romaerne selv opfatter den? Hvad er baggrunden for de forestillinger, vi har om romaer, og hvad er relationen til de faktiske forhold? Vi undrer os over, om det kan være ”os” (danskere), der låser ”dem” (romaerne) fast i det negative billede, vi har af dem. Og er de egentlig stadig det omvandrede folk, som mange af os ikke-romaer (gaje) har en forestilling om? Vi vil især se på kontakten mellem dem og os, minoritetsgruppen overfor majoritetsgruppen og er derfor interesseret i at undersøge romaernes position i dag, og hvorledes de er blevet behandlet i Danmark gennem tiderne. I denne sammenhæng synes vi, det kunne være spændende at tale med en roma, der kan give os et indefra perspektiv på vores problemstilling.

Vores første formodning var, at der ikke var nogen egentlig konflikt mellem romaerne og det danske samfund i dag. Vi har efterfølgende erfaret, at romaer faktisk har en lang historie i Danmark, og at forholdet mellem romaerne og Danmark har været og

stadig er konfliktfyldt. Der er nedskrevet en del om den danske regerings politik overfor romaerne som minoritetsgruppe helt tilbage fra deres ankomst til Danmark i 1500-tallet. Ydermere eksisterer der i dag en stor gruppe af romaer i Helsingør kommune. Denne kommune gør en særlig indsats i integrationen af romaerne. Vi mener, at det er oplagt at gå mere ind i denne konflikt ved at interviewe en repræsentant fra Helsingør kommune, der har praktisk kendskab til romaerne.

Vi har i denne motivation stillet nogle spørgsmål, som har været en del af vores undren og motivation for emnet, men som ikke alle vil blive besvaret i opgaven.

Problemformulering

Hvordan har den danske stat historisk set reageret på romaernes tilstedeværelse i landet? Og i hvilken grad har denne historiske udvikling haft betydning for konstruktionen af romaerne som etnisk gruppe samt for majoritet og minoritetsforholdet i dag?

Teori og metode

Vi har valgt at inddrage to forskellige perspektiver i vores projekt, et historisk perspektiv og et socialantropologisk perspektiv, som vi mener, er relevante i forhold til vores problemstilling.

Det historiske perspektiv har vi valgt, da vi mener, det er en forudsætning at kende til romaernes historiske baggrund for at forstå deres position i det danske samfund i dag.

Romaerne har stort set altid været et forfulgt folk, og vi er derfor interesserede i at se på de politikker, der er blevet ført overfor romaerne gennem tiden, bl.a. for at kunne forstå, hvordan og hvorfor de mange fordomme og stereotyper om romaerne er blevet udviklet og opretholdt gennem tiden. Vi vil desuden undersøge, hvilken betydning historien har haft for konstruktionen af romaerne som etnisk minoritet i relation til den danske majoritet.

Vi har desuden valgt et socialantropologisk perspektiv, da vi mener, at teorien kan bruges som et analyseredskab til vores empiri og i det historiske afsnit. Vi vil sætte os ind i nogle grundlæggende teorier omkring kultur, etnicitet, nationalisme, minoriteter/majoriteter og identitet. Socialantropologiforskningen kan bidrage til forståelsen af menneskelige grundvilkår gennem etnografiske studier af sociale og kulturelle forhold, disses sammenhænge, variationer og forandring i tid og rum. Socialantropologien har fået en vigtig rolle som formidler af viden om og mellem kulturer og migrations-problematikker.⁵

Litteratur anvendt til at belyse romaernes historie i Danmark

Der er ikke nedskrevet meget om romaernes historie i Danmark. Vi har erfaret at en stor del af den historiske litteratur bygger på cand.mag. i nordisk sprog og litteratur dr.phil. Folmer Dyrlands doktordisputats *Tatere og Natmandsfolk* fra 1872.

Til at belyse romaernes historie i Danmark i nyere tid har vi benyttet os af folkemindesamleren Anders Enevigs *Sigøjnere i Danmark* 1969. I 1969 var denne bog den eneste nyere danske bog om romaer. Den beskriver romaer i Danmark fra 1536 til 1969 og indeholder flere øjenvidneberetninger fra 1800-tallet. Hovedvægten ligger på de omrejsende romaernes vanskeligheder i Danmark, på det tidspunkt bogen blev skrevet. Anders Enevig har en baggrund som politimand, og derfor mener vi, at hans

⁵ Oslo universitets socialantropologisk instituts definition: www.sai.uio.no/studier/om.html

tilgang til romaernes historie er mere praktisk frem for akademisk. Vi har dog valgt at anvende *Sigøjnere i Danmark*, da det er den mest omfattende og udførlige bog om romaernes historie i Danmark i nyere tid.

Vi har hovedsagligt valgt at anvende disse to ovennævnte værker. Eftersom det har været vanskeligt at finde litteratur om romaernes historie i Danmark, har vi set på nogle af datidens lovsamlinger, for at undersøge hvordan den danske stat har reageret på romaernes tilstedeværelse i landet.

Desuden har vi benyttet os af Morten Things artikel: *Renhed og uvished. Om vores indre sigøjner – og de virkelige* (2000). Derudover har vi anvendt enkelte avisartikler, som beskriver synet på romaerne før og nu, samt relevante kilder fra Internet-hjemmesider, som kan bidrage til det samlede historieafsnit.

Litteratur anvendt til at belyse romaernes historie i Europa

Til at belyse romaernes historie i Europa har vi hovedsagligt anvendt socialantropolog Jean-Pierre Liégeois' *Gypsies and Travellers og Gypsies – an illustrated history*. Derudover har vi benyttet os af tidsskriftet *Minority Rights Group International report: Roma/Gypsies: A European Minority*, som Jean-Pierre Liégeois også er medforfatter af sammen med Nicole Gheorghe. Jean-Pierre Liégeois er desuden leder af romaforskningscenteret tilknyttet René Descartes universitetet i Paris, og han har siden 1980 haft et tæt samarbejde med den europæiske kommission i forbindelse med relevante spørgsmål mht. romaer.

Selvom Liégeois ikke beskæftiger sig specifikt med Danmark, mener vi, at der kan drages paralleller fra romaernes historie i Europa, til romaernes historie i Danmark. Desuden mener vi ikke, at Danmarks reaktion på romaernes tilstedeværelse i landet kan ses uafhængigt af andre lande i Europa. Liégeois forklarer selv, at hans analyse af romaernes situation i Europa kan bruges på hvert land i Europa:

"Every state in Europe has been involved in this type of policy(...), however it has been most evident under the socialist regimes of Central and Eastern Europe. It should therefore be borne in mind that if this report does not explicitly mention a given state as it outlines its analyses, these are nonetheless relevant to every country in Europe".⁶

Til afsnittet "Romaernes Holocaust" har vi anvendt artikler af Wolfgang Benz, der er professor og leder af Center for Antisemitismeforskning på det Tekniske Universitet i Berlin og Line Olesen fra Dansk Center for Holocaust- og Folkedrabsstudier.

Litteratur anvendt i forhold til det socialantropologiske perspektiv

Vi har valgt at benytte os af de norske socialantropologer Thomas Hylland Eriksen og Torunn Arntsen Sørheims værk *Kulturforskelle - kulturmøder i praksis* (2001) samt Thomas Hylland Eriksens værk *Ethnicity and Nationalism* (2002). Thomas Hylland Eriksen er nutidig samt fremtrædende på det socialantropologiske område, og derudover har han selv udført feltarbejde om etniske grupper. Han har bl.a. arbejdet med etnografisk fokus på Mauritius og Trinidad.

I forbindelse med projektets analyse og diskussion inddrager vi teori omkring etnisk identitet og kultur. I diskussionen har vi igen benyttet os af Jean-Pierre Liégeois og hans værker (jf. den tidligere præsentation af disse). Derudover har vi anvendt bogen *Kulturens vilkår i en globaliseringstid* skrevet af idéhistoriker Lise Sølund. Lise Sølund har studeret etnografi og idéhistorie. Hun har beskæftiget sig med analyser af stereotypdannelser, kultur og globalisering og dens effekter. I bogen analyserer hun bl.a. kulturbegrebet i relation til den moderne globalisering og dens effekter. Vi synes, bogen er relevant for vores projekt, da den med det danske samfund som udgangspunkt bl.a. belyser, hvorledes identitet formes af den kultur, som vi er en del af.

⁶ Liégeois, Jean-Pierre: *Roma/Gypsies: A European Minority*, 1995, side 10

Interviews anvendt i forhold til romaernes aktuelle situation i Danmark

For at få nogle perspektiver på romaernes aktuelle situation i Danmark har vi foretaget to kvalitative interviews. Vi har brugt de to interviews til at lave en indholdsorienteret analyse, hvilket betyder en udvælgelse af centrale temaer i interviewet, som, vi mener, er relevante for vores problemstilling.

Vi valgte at interviewe Biljana Muncan, som er roma og derfor kender romagrupperne i Danmark indefra. Det sidste års tid har der været en del fokus på romagrupperne i Helsingør. Kommunen er bl.a. af den Internationale menneskerettighedskonventionen blevet kritiseret for racesegregation pga. de såkaldte romiklasser. Biljana Muncan er talskvinde for romaforældrene i Helsingør og er i gang med at skrive speciale om romaernes historie i Danmark. Hun fortalte i interviewet, at hun er uenig i den politik, der bliver ført mod romaerne i Helsingør. Biljana Muncans perspektiv på romaerne er specielt, fordi hun både opfatter sig selv som roma og dansker. Hun kender romagrupperne i Helsingør og er en del af det sociale netværk, men hun bor selv på Amager og er gift med en dansk mand. Derfor mener vi, at hun også kan se romagrupperne udefra.

Vi er bevidste om, at det, at Biljana Muncan selv er roma, kan påvirke, det hun ønsker at fortælle os som *danskere*. Hun er som sagt involveret i den aktuelle debat omkring romaerne i Helsingør, og hun ønsker dermed muligvis at give et billede udadtil af romaerne. Vi fik et indtryk af, at hun ønskede at nedbryde stereotyper om romaerne, hvilket vi finder naturligt, men som samtidigt kan bevirke, at der er noget hun ikke fortalte os.

Vi har desuden valgt at interviewe Jarl Gerner, der er skoleinspektør på Borupgårdskolen i Helsingør kommune. Han er en konkret aktør i sagen om romiklasserne og præsenterer et praktisk perspektiv. På Borupgårdskolen har der tidligere været romiklasser, og Jarl Gerner har selv arbejdet en del med romaerne i kommunen. Han har desuden kontakt til flere romafamilier rundt omkring i Europa, og Jarl Gerner nævnte flere gange i vores interview, at han ser sagen om romaerne i Helsingør som

skolemand.⁷ Dette beskriver Jarl Gerners bevidsthed om sin position, og dermed også hvorledes han vælger at gribe sagen an. Han nævner i interviewet, at han ser romiklasserne som den bedste løsning, og at dette er baseret på praktiske erfaringer. På trods af ulovliggørelsen af klasserne er han stadig overbevist om fordelene ved at opretholde disse.

I interviewet med ham, fik vi en fornemmelse af, at han etablerede en indforståethed mellem ham og os, altså mellem os som *danskere*. Dette har nok bevirket at han følte han kunne tillade sig at overdrive i sine beskrivelser af romaerne, som til tider kom til at virke generaliserende ("*I ved hvad jeg mener*"⁸).

Det halvstrukturerede, kvalitative interview

Vi har valgt at arbejde med det halvstrukturerede kvalitative interview og vil derfor i det følgende gøre rede for de teorier, der danner grundlag for denne metode.

Formålet med det halvstrukturerede kvalitative interview er at forstå valgte temaer i den daglige livsverden ud fra interviewpersonens eget perspektiv.⁹ Det er interviewerenes opgave at være åben over for nye og uventede aspekter i interviewsituationen i stedet for at arbejde med på forhånd formulerede spørgsmål, således at man kan følge op på de svar, interviewpersonen giver, og de historier de fortæller.¹⁰ Det halvstrukturerede kvalitative interview har en række overordnede temaer, der skal dækkes samt forslag til spørgsmål. I det kvalitative interview konstrueres der viden gennem interviewerens og interviewpersonens interaktion. Det er interviewerens opgave at opbygge interviewet således, at interviewpersonen bliver opmuntret til at sætte ord på sine synspunkter. Derfor afhænger interviewenes succes i høj grad af den personlige dynamik mellem interviewer og interviewperson. Intervieweren bør være sig den mel-

⁷ Interview med Jarl Gerner, se bilag 3, side 3

⁸ Interview med Jarl Gerner, se bilag 3, side 2

⁹ Kvale, Steinar: *Interview*, 2003, side 38

¹⁰ Kvale, Steinar: *Interview*, 2003, side 129

lemmenneskelige dynamik i interaktionen bevidst og tage hensyn til den i interview-situationen såvel som i den senere analyse af det færdige interview. I interviewet handler det ikke om at forsøge at reducere betydningen af denne interaktion, men snarere om at anerkende og anvende den viden der opnås gennem den mellemmen- skelige interaktion.

Begrebsafklaring

Vi vil i det følgende afsnit gøre rede for, hvilke begreber og betegnelser vi vil anvende i projektet, hvorledes vi forstår dem, og i hvilken kontekst de optræder i vores projekt.

Den danske stat

Den danske stat forbinder vi med regeringen og det politiske system, og derfor benytter vi primært begrebet i forbindelse med de vedtægter og love, som regenten eller regeringen har anvendt overfor romaerne.

Det danske samfund

Vi opfatter et samfund som en samling af individer, der udgør et fællesskab. Når vi benytter begrebet det danske samfund, taler vi om den brede befolkning og landets institutioner. I projektet bliver begrebet brugt i forbindelse med befolkningens reaktion overfor romaernes tilstedeværelse i landet.

Etnisk minoritet

Vi opfatter en etnisk minoritet som en befolkningsgruppe, der er i mindretal i samfundet, og som har en fælles historie, fælles kultur og fælles sprog, der er forskellig

fra det samfund, gruppen lever i. Dermed er den etniske minoritet grundlæggende forskellig fra det resterende samfund.

Vi betegner overordnet romaerne som en etnisk minoritet, da de netop har fælles fortid, kultur og sprog.

Majoritet

Begrebet majoritet bruger vi til at betegne den befolkningsgruppe, der er i flertal i et samfund. Vi benytter det hovedsagligt til at beskrive den danske befolkning.

Fra natmænd til romaer

Romaerne har haft mange betegnelser gennem tiderne. Vi vil derfor i det følgende beskrive forskellige betegnelser, som har været anvendt om dette folk.

I dag er det mest korrekte og mindst diskriminerende at bruge betegnelsen **roma** om denne befolkningsgruppe, og det er også, hvad de selv kalder sig. Blandt danskere er der dog stadig mange, der bruger betegnelsen **sigøjner**, hvilket ofte forbindes med negative stereotyper, som romaerne ikke ønsker at have på sig. I Politikens Nudanske Ordbog fra 1995 står der om sigøjner: ”*Navn på et omvandrende folk*”. Betegnelsen sigøjner er derfor misvisende at bruge om denne etniske minoritet, da de ikke længere er omrejsende. I nyere litteratur og artikler om romaerne er det stadig ofte begrebet sigøjner, der bruges, hvilket formentlig skyldes, at den danske befolkning ikke kender til betegnelsen ’roma’.

Førhen har man også benyttet begrebet **tatere** om romaerne. En tater er oprindeligt det samme som en tatar, der er en betegnelse for et medlem af en asiatisk folkestamme inden for den mongolske sproggruppe. Grunden til, at romaerne før er blevet kaldt tatere, er, at man i ældre tid troede at romaerne tilhørte den asiatiske folkestamme.¹¹

I leksikonet *Den nye Salomonsen* fra 1949 forklares begrebet tatere således: ”... *fra 16. århundrede. Almindeligt dansk og norsk navn på sigøjnere; undertiden betegner*

¹¹ Jacobsen, Henrik Galberg: *Politikens ord med historie*, 1994

tatere også *natmandsfolk*. Oprindeligt samme ord som *tatar* idet *sigøjnere* forveksles med *tatarer*".¹² Det er bemærkelsesværdigt at begrebet *tatere* også bruges om **natmandsfolk**. Dette skyldes sandsynligvis at *natmænd* ofte er blevet brugt om omvandrende grupper. Folmer Dyrhund benytter da også denne betegnelse om sigøjnerne.

I *Lademanns Leksikon* fra 1974 gøres op med forestillingen om, at romaerne skulle stamme fra tatarerne og ligeledes, at de intet har at gøre med *natmandsfolkene*. I det nævnte leksikon beskrives *tatere* således: "*Ukorrekt betegnelse for sigøjnere*" og *natmandsfolk* som følgende: "*Natmændene der var på vandring om natten, må ikke forveksles med sigøjnerne.*"¹³ På dette tidspunkt var man altså bevidst om, at *tatere* og *natmænd* ikke nødvendigvis var det samme som *sigøjnere*.

Vi anvender betegnelsen *roma* i vores projekt, da det som nævnt er det mest korrekte, men i historieafsnittet, hvor vi benytter os af diverse love der omhandler *tatere*, vælger vi at bruge betegnelsen *tatere* om romaer. Dette gør vi, da vi opfatter at man dengang gik ud fra at romaer hørte under betegnelsen *tatere*.

Gaje er en betegnelse romaerne selv anvender om ikke-romaer, og den har vi også selv valgt at anvende i projektet.

Centrale teoretiske begreber

I det følgende vil vi redegøre for udvalgte teoretiske begreber, som kultur, etnicitet, stereotyper, nationalisme og politiske hovedstrategier ført mod minoriteter. Senere vil vi anvende begreberne til at diskutere, hvorledes den danske stat historisk set har reageret på romaernes tilstedeværelse i landet. Vi vil derudover se på begreberne i

¹² *Den nye Salmonsens*, 1949

¹³ *Lademanns Leksikon*, 1974

forhold til hvorvidt den historiske udvikling har haft betydning for konstruktionen af romaerne som etnisk gruppe samt for majoritet og minoritetsforholdet i dag

Kulturbegrebet

I det følgende vil vi kort præsentere antropologiens måder at opfatte kultur på. Først vil vi beskrive det *klassiske kulturbegreb*, hvorefter vi kort vil opridsse nogle forklaringer, der ligger til grund for den *nye kulturopfattelses* opståen. Formålet med dette er at uddybe vores forståelse af kultur, og fastlægge hvilket kulturbegreb vi arbejder med i forbindelse med diskussioner samt analyser af relationen mellem romakultur og dansk kultur.

Det klassiske kulturbegreb

Kultur er generelt blevet opfattet som forestillinger, værdier og betydninger, der gør sig gældende i et bestemt samfund. Det klassiske perspektiv på kultur blev i 1960'erne defineret af antropologer som værende:

”... en overleveret, fælles og integreret helhed, et system, som alle samfundets medlemmer var socialiserede bærere af. Ligesom sproget blev kulturen som et fælles symbolsystem, der gav bærerne en model af verden og en model for, hvordan man skulle opføre sig i den”.¹⁴

Det klassiske kulturbegreb blev ifølge mag.scient. John Liep og ph.d. i antropologi Karen Fog Olwig anset som værende en afgrænset helhed. Kultur udgjorde på den måde en sluttet, meningsfuld helhed, et "betydningsunivers", hvor andre kulturer udgjorde andre universer.¹⁵

¹⁴ Liep, John og Olwig, Karen Fog: *Komplekse liv – Kulturel mangfoldighed i Danmark*, 1994, side 7

¹⁵ Liep, John og Olwig, Karen Fog: *Komplekse liv – Kulturel mangfoldighed i Danmark*, 1994, side 7

Kultur var for antropologerne noget statisk, homogent og afgrænset. De anså, at de forskellige kulturer lå ved siden af hinanden i en mosaik. "Mosaikmodellen" har været under kritik, specielt da den ikke kan tegne et billede af store komplekse samfund, hvori der eksisterer forskellige værdier samt traditioner. Løsningen på dette blev begrebet "subkulturer", hvor hver delmosaik kunne være opdelt i underdele.¹⁶

En ny kulturopfattelse

Den nye kulturopfattelse, der breder sig indenfor antropologien, anser kultur for at være præget af kompleksitet. En måde at forklare hvorfor der er sket et paradigmeskift inden for antropologien, der i dag i højere grad interesserer sig for store komplekse samfund og for komplekse kulturprocesser, er blot, at verden har forandret sig. På grund af dette, mødes og blandes de tidligere "rene" kulturer i stadig stigende grad. Denne opfattelse kritiseres dog, da nogle antropologer ikke mener, at der nogensinde har eksisteret isolerede kulturer. Der har i århundreder foregået migration, og forskellige former for kolonialisme har altid medført gennemgribende kulturelle påvirkninger af de koloniserede områder.¹⁷ Ifølge Liep og Olwig er det udviklingen af de moderne massemedier og moderne transportsystemer, der har forandret sig. Med denne udvikling er der sket en intensivering af den globale kommunikation – ideer og "images" spredes via medier og gennem emigration samt returnmigration. Tidligere blev samfundets kulturelle verdensopfattelse set som en afspejling af de lokale forhold. Nu indser man, at et samfunds kosmologi omfatter et rum, der rækker ud over dets grænser.

Fra at forstå kulturer som lukkede systemer bliver der nu ifølge Liep og Olwig, lagt mere vægt på de lokale samfunds involvering i regionale, nationale og internationale systemer. Professor i socialantropologi ved Stockholms Universitet Ulf Hannerz hævder, at der er en international strøm af verdenskulturer, der overalt møder og op-

¹⁶ Liep, John og Olwig, Karen Fog: *Komplekse liv - Kulturel mangfoldighed i Danmark*, 1994, side 7

¹⁷ Jensen, Heidi: *Kulturelle kamæleoner i den kommunale orden*, 1996, side 15

tages i lokale kulturer, hvor der derefter opstår blandingsformer. Hannerz taler her om kulturel 'kreolisering', en proces hvor nye kulturformer udvikles i mødet mellem to tidligere adskilte kulturer. Begrebet kan kritiseres. Antagelsen om to tidligere "rene" kulturer, kan som førnævnt ikke eksistere, da alle kulturer i bund og grund er kreoliserede.

Endnu en grund til kompleksitetsbegrebets opståen inden for kulturvidenskaberne er de opsplintningstendenser, der er opstået under postmoderniteten.

"Den kulturelle fragmentation under postmoderniteten hævdes at medføre sammenbrud af de tidligere kulturelle autoriteter, værdirelativisme, nedbrydning af de hidtidige rammer og censurerende instanser for diskurs og opløsning af et historisk, tidsorienteret perspektiv."¹⁸

Under disse nye forhold må en kulturanalyse, ifølge Liep og Olwig, bygge på antagelser om mere komplekse og uforudsigelige sammenhænge og systemer, der er mere åbne og mindre hierarkiske. Kultur er ikke noget allerede givet, men noget der kontinuerligt bliver konstrueret og vedligeholdt eller udfordret og fornægtet. Kultur er fælles betydning, men denne fælleshed kommer ikke kun til udtryk i et samfund eller i en nation. Kulturel fælleshed er kontekstuel og situationel ifølge den norske antropolog Fredrik Barth. Mennesket kan i én kontekst være en del af et fællesskab om et sæt betydninger, men i andre situationer med andre betydninger, værdier eller viden kan man være en del af et andet fællesskab.

Den nye komplekse kulturanalyse udsøger sig andre forskningsmål end den klassiske kulturopfattelse, som for eksempel krydspunkter, grænsefelter eller "interfaces", hvor forskellige diskurser mødes i praksis. Den kulturelle forskellighed, der eksisterer, giver anledning til forhandling, misforståelser eller strid, hvor de samme oplevelser fortolkes i forhold til de forskellige kulturelle konstruktioner, man tilslutter sig.

¹⁸ Liep, John og Olwig, Karen Fog: *Komplekse liv – Kulturel mangfoldighed i Danmark*. 1994, Side 10

Vi lægger os op ad det komplekse kulturbegreb, da det stemmer overens med vores verdensopfattelse og konstatering af, at verden ikke længere er udgjort af homogene, afgrænsede kulturer. Derudover er Thomas Hylland Eriksens teorier baseret på en overbevisning om eksisterende kulturel kompleksitet.

Etnicitetsbegrebet

Ordet ”etnicitet” blev, ifølge antropologerne Thomas Hylland Eriksen og Torunn Arntsen Sørheim, først anvendt i 1950'erne og er derfor et forholdsvis nyt ord. Det stammer fra det oldgræske *ethnikos/ethnos*, som oprindeligt betød hedninge – senere folk eller folkeslag. Etnisk bruges hovedsageligt om ”de andre” og ikke om os selv.¹⁹ Etnicitet er, ifølge Hylland Eriksen og Sørheim, oplevede kulturforskelle, der gøres relevante i samvær. En etnisk gruppe vedligeholdes ved, at disse oplevede kulturforskelle i forhold til en anden gruppe kontinuerligt gøres relevante. Etnicitet handler altså ikke om objektive forskelle men om subjektive forskelle. De påståede kulturforskelle, som skaber etniske grænser, kan ofte være indbildte eller karikerede. Hylland Eriksen og Sørheim hævder, at det er umuligt at give en klar og objektiv definition af, hvad der skal til for at skabe en etnisk grænse. Der findes forskellige markører på etnisk identitet rundt omkring i verden. Disse markører kan for eksempel være hudfarve, ”race”, sprog, religion eller statsborgerskab.²⁰

Etniske grupper og grænser defineres indefra af de grupper, der selv indgår i etniske relationer. Etnicitetsforskningen har vist, at etnicitet ikke bliver skabt, alene fordi to grupper er kulturelt forskellige. Før etnicitetsbegrebet kommer ind i billedet skal de to grupper have et minimum af kontakt til hinanden, og de må have en idé om, at de er kulturelt forskellige. Etnicitet kan derfor også blive defineret som social identitet baseret på en kontrast til andre. Derfor konkluderer Hylland Eriksen og Sørheim, at medlemmer af forskellige grupper nødvendigvis har noget til fælles - noget at inter-

¹⁹ Eriksen, Thomas Hylland og Sørheim, Torunn Arntsen: *Kulturforskelle – kulturmøder i praksis*, 2001, side 57

²⁰ Eriksen, Thomas Hylland og Sørheim, Torunn Arntsen: *Kulturforskelle – kulturmøder i praksis*, 2001, side 58

agere om. Som eksempel nævner de, at danskerne normalt ikke er en etnisk gruppe, men vi bliver det, så snart vi er i kontakt med udlændinge, fordi vi der bliver bevidste om, at vi er danske og ligger vægt på vores danskhed.

Stereotypier

Stereotypier bliver ofte nævnt i forbindelse med racisme og diskrimination. Hylland Eriksen påpeger dog, at stereotypering også er med til at skabe orden og overblik over, hvilke typer mennesker, der er til, og hvad man skal forholde sig til og hvordan. Det mest negative ved stereotypier er, at de generaliserer, og gør det meget besværligt at ændre på billederne af "de andre", selvom stereotyperingen kan være på et helt forkert grundlag eller skyldes sjusk med informationer (statistikker) om "de andre".

Hylland Eriksen og Sørheim mener ikke, at der er nogen grund til, at etnicitet nødvendigvis fører til en konflikt. Alle former for identitet skabes ved kontraster til dem, der står udenfor gruppen.

Selvom grænserne mellem forskellige grupper flyder, er de nødvendige for, at grupper overhovedet kan eksistere. Måder at holde en etnisk gruppe sammen på kan være forestillinger om en fælles historie, ideologier vedrørende race eller et politisk system, hvor kun ens egen gruppe har fulde rettigheder. Disse grupper lider dog ofte under stereotypier fra andre uden for gruppen.

"Stereotypier er forenkede beskrivelser af tænkte kulturtræk ved bestemte typer af mennesker, og de fungerer grænsedragende i forhold til dem"²¹.

Stereotypier er kendetegnet ved, at de overser individuel variation, og at de giver etnocentriske²² beskrivelser af andre.

²¹ Eriksen, Thomas Hylland og Sørheim, Torunn Arntsen: *Kulturforskelle – kulturmøder i praksis*, 2001, side 62

²² Ordet etnocentrisk betyder at bedømme andre folk og deres kulturer ud fra sin egen kultur.

Stereotyper og nedladende holdninger til andre kan styrke ens egen gruppes interne fællesskab.²³ Dette kan også være tilfældet, når folk har stereotype opfattelser af deres egen gruppe, for de, i modsætning til fordomme om andre er ofte positivt ladede. Stereotyper kan desuden efter Hylland Eriksen og Sørheims mening fungere som *selvopfyldende profetier*. Som eksempel nævner de, at en dominerende gruppe kan gøre en domineret gruppe til ”tabere” ved at bombardere dem med påstande og fordomme om, at de ikke er noget værd.

Stereotyper kan i det hele taget være meget svære at ændre på, da de ofte sidder meget dybt i os. Da stereotyper og andre fordomme måske snarere befinder sig i det ubevidste, foreslår Eriksen og Sørheim, at de bedst bekæmpes ved, at de som praktiserer stereotyperne får erfaringer, som så efterhånden dementerer dem. De mener, at en erfaring i en sådan sammenhæng kan virke meget stærkere end information.

Minoriteter og majoriteter

En etnisk minoritetsgruppe er karakteriseret ved, at de har en fælles historisk fortid, at de er i mindretal i forhold til majoritetssamfundet, og at de er relativt svage politisk set.

I dag er minoriteter ifølge Hylland Eriksen oftest opdelt efter landegrænserne. ”*The minority-majority relationship therefore changes if state boundaries are redrawn.*”²⁴ Grunden til dette, pointerer Hylland Eriksen, er, at der stort set ikke findes folkeslag, der ejer territorier alene, og derfor er det i praksis umuligt at kombinere en etnisk nationalisme med en territoriell landegrænse.²⁵ Romaerne er oftest kendt som en minoritetsgruppe, men i Rumænien, hvor der er bosat flest romaer i Europa, er de i mange landsbyer i flertal.

²³ Eriksen, Thomas Hylland og Sørheim, Torunn Arntsen: *Kulturforskelle – kulturmøder i praksis*, 2001, side 63

²⁴ Eriksen, Thomas Hylland: *Ethnicity and Nationalism*, 2002, side 122

²⁵ Eriksen, Thomas Hylland og Sørheim, Torunn Arntsen: *Kulturforskelle – kulturmøder i praksis*, 2001, side 87

Når man ser på et individ uden for dets gruppe, skal man ifølge Hylland Eriksen bemærke sig, at dette individ kan tilhøre både en minoritet og en majoritet, alt efter hvor på jorden vedkommende befinder sig. Han opdeler minoritetstyper efter fire kategorier: *urbefolkninger*, *urbane minoriteter*, *proto-nationer* og den fjerde type, som lever i *pluralsamfund*.²⁶ Ifølge Hylland Eriksens definition af, mener vi, at romaer tilhører den urbane minoritet, eftersom de ikke har krav på et territorium, og da deres kulturelle rødder ikke er bundet til et fast sted. De har ikke et deres eget land, som immigranter og flygtninge har. Ifølge Hylland Eriksens teori er de urbane minoriteter ofte bedre integreret i det "*kapitalistiske produktionssystem*" end de andre minoritetstyper, da den urbane minoritet ofte har været importeret til et land som arbejdskraft. Denne del af hans definition passer ikke fuldstændigt på romaerne i Danmark, i og med at arbejdsløsheden er høj i en del af gruppen. En anden betegnelse for denne urbane minoritetstype er migranter eller *diaspora*²⁷, hvilket betyder en udflyttergruppe af en større befolkningsgruppe. Her adskiller romaerne sig også, i og med de intet oprindelsesland har.

Når vi i det følgende nævner minoriteter, vil der tages udgangspunkt i denne minoritetstype.

Nationalisme

Selve ordet nation har en lang kompliceret historie og kan betyde forskellige ting. Ifølge Hylland Eriksen er begrebet "nation" mest kendt for at betyde et folk, men før i tiden er det hovedsagligt blevet brugt som betegnelse for et land eller en stat. Det er i kraft af nationerne, at minoriteterne eksisterer, og det er desuden betinget af, hvilken politik disse nationer fører, hvorledes minoriteterne kan klare sig i den pågældende nation. Hylland Eriksen opdeler begrebet nationalitet i to, *den territoriale nationalitet* og *den etniske nationalitet*. Det territoriale nationalitetsbegreb indebærer, at man er

²⁶ Eriksen, Thomas Hylland og Sørheim, Torunn Arbtsen: *Kulturforskelle – kulturmøder i praksis*, 2001, side 88

²⁷ I "Politikens Store Fremmedordbog" (1996) er betegnelsen: "*en religiøs eller etnisk gruppe som bor spredt ud over områder hvor andre religiøse el. etniske grupper er dominerende; bruges især om jøder uden for Israel.*"

medlem af en nation, hvis blot man bliver født der, og dette begreb finder man i praksis eksempelvis USA, Frankrig og adskillige afrikanske stater. Det etniske nationalitetsbegreb derimod kræver, at ens slægt har levet i nationen, før man kan erklære sig som medlem og statsborgere. Dette kan man i praksis se bl.a. Danmark og Tyskland. Det er vigtigt at understrege at grænserne mellem de to betegnelser er flydende.

Vi har valgt at inddrage to andre begreber af græsk afstamning, *ethnos* og *demos*, som indeholder forskellige udlægninger af *et folk*, og som blev anvendt før, nationalismebegrebet blev defineret. Disse, mener vi, har ligheder med Hylland Eriksens to nationalitetsbegreber, da man kan sidestille territorial nationalitet med betegnelsen *demos* og etnisk nationalitet med *ethnos*. *Demos* er afledt af det græske *dêmos*, der betyder et folk som politisk begreb. *Demos* beskriver et folk, der har et land eller en stat tilfælles, og ud fra dette kriterium kan man erklære sig statsborger, hvis man er født i landet. Begrebet etnisk er afledt af *ethnos*. Ved betegnelsen *ethnos* forstås modsat et folk, der har blodet, kulturen og identiteten tilfælles, og derfor er en nation man, er ”født ind i”.²⁸

”*Nationalisme kan kortfattet defineres som en politisk ideologi*”²⁹ siger Hylland Eriksen og Arntsen Sørheim, og vigtigt for denne ideologi er det, at statens grænser skal være ens med kulturelle grænser. Herved også sagt at et land kun bør indeholde folk af ”samme slags” eller med samme kulturelle baggrund. Denne opfattelse, at en nation bør være et fællesskab, har sin historiske oprindelse i dels den franske oplysnings-tid (1600-1700-tallet)³⁰ og desuden i tyskland under romantikken (1800-tallet)³¹. Den franske idé om nationen var udbredt territorial og baserede sig derfor på, at alle statsborgere skulle have de samme rettigheder, pligter og ikke mindst muligheder. Dog så

²⁸ *Politikens store fremmedordbog*, 1996, side 183 og 249

²⁹ Eriksen, Thomas Hylland og Sørheim, Torunn Arntsen: *Kulturforskelle – kulturmøder i praksis*, 2001, side 77

³⁰ *Gyldendals Leksikon*, 2002, side 572

³¹ *Gyldendals Leksikon*, 2202, side 145

man, at den udfoldede sig på lidt anden vis, eftersom de minoriteter der dengang var i Frankrig (baskere og bretoner), måtte opgive noget af deres kultur for at blive franske statsborgere.

Den anden idé om en nation udsprang som nævnt fra Tyskland under romantikken, og denne kan karakteriseres som etnisk, idet den bestræber sig mere på fælles kultur samt fælles historie som basis for nationen – her handlede det ikke nær så meget om det politiske.³²

Ifølge Hylland Eriksen er Indien et eksempel på et land, hvor det ses som en gave at være omringet af kulturel mangfoldighed, men således er det ikke alle steder.

Dansk nationalisme stammer fra slutningen af 1700-tallet og indebærer både træk fra den tyske idé om *das folk* (folket) og den franske idé, der mere handler om fædrelandet. Nationalismen som masseideologi, altså store befolkningsgruppers følelse af loyalitet og tilhørsforhold til et folk og en stat, opstod i de fleste europæiske lande i det nittende århundrede.³³

Hylland Eriksen taler om nationalismens ”janusansigt”. På den ene side skaber nationalismen fællesskab, men samtidig skaber den en kontrast til ”de andre”, altså udlændingene. Fællesskabsfølelsen kan styrkes af opstillede fjendebilleder i form af stereotyper, overfor minoriteter og udlændinge. Derfor kan fællesskabet virke inkluderende, da det afgrænser en befolkningsgruppe, men i og med det inkluderer en stor del mennesker, må det naturligvis også være ekskluderende. Eksempelvis bestemmer landegrænserne, hvem der skal have gavn af den fælles skat, der betaler, samt hvem der skal stemme til det nationale valg osv. Det er selve nationalstaten, der skaber de økonomiske, politiske og kulturelle grænser, og derefter er det nationen, der skaber fællesskabsfølelsen.

³² Eriksen, Thomas Hylland og Sørheim, Torunn Arntsen: *Kulturforskelle – kulturmøder i praksis*, 2001, side 77

³³ Eriksen, Thomas Hylland og Sørheim, Torunn Arntsen: *Kulturforskelle – kulturmøder i praksis*, 2001, side 78

Nogle vil sandsynligvis påstå, at nationalisme opmuntrer til fremmedhad og diskriminering, men nationalisme er egentligt udviklet i takt med demokrati og rettighedstanker i oplysningstidens Europa. Alligevel kan man ikke komme udenom, at den også har været drivkraften bag en masse ekspansionskrige og etniske udrensninger. Men Hylland Eriksen og Sørheim mener, at idéen om den etnisk ensartede stat er farlig, da den kan skabe endnu flere konflikter. I stedet mener de, at vi kan tage ved lære af afrikansk nationsdannelse, der i de fleste tilfælde ikke har et etnisk grundlag.³⁴ Hvad angår minoritetsproblemer, skaber både det etniske og det territorielle nationalitetsbegreb en kontrast til dem og udlændinge, selvom den territoriale idé er den mest favorable for etniske minoriteter, da de her har mulighed for at blive medlem, såfremt de måtte ønske det.

I takt med at den vestlige verden er mere og mere i kontakt med ikke-vestlige folk, har mange nationalopfattelser ændret sig, i og med at det netop er i kontrasten til ”de andre”, at man udvikler sin identitet på både det individuelle samt det nationale plan. I forbindelse med dette nævner Hylland Eriksen *Simmel-reglen* efter den tyske sociolog Georg Simmel. Reglen er et princip, som omhandler social gruppedynamik, og som pointerer, at jo mere truet en gruppe eller nation er, desto mere optaget bliver medlemmerne eller statsborgerne af at kæmpe for den og styrke den.³⁵ Sagt på en anden måde, en gruppes indre sammenhold øges i takt med intensiteten af det ydre pres. Simmels regel er relevant i forhold til romaerne, da de altid har været en truet og forfulgt gruppe. Dette har muligvis været med til at styrke det indre fællesskab i gruppen.

³⁴ Eriksen, Thomas Hylland og Sørheim, Torunn Arntsen: *Kulturforskelle – kulturmøder i praksis*, 2001, side 82

³⁵ Eriksen, Thomas Hylland og Sørheim, Torunn Arntsen: *Kulturforskelle – kulturmøder i praksis*, 2001, side 84

Historisk perspektiv på den danske stats reaktion på romaernes tilstedeværelse i landet

Den generelle forklaring på romaernes afstamning er, at de er ud af slægtsstammen fra et folkeslag, som udvandrede fra Nordindien. Udvandringen skete omkring år 1000, men romaerne kom dog først til Europa omkring 1400-tallet.³⁶ Antagelsen om deres indiske afstamning er baseret på romaernes sprog romanes, som man har kunnet føre tilbage til det gamle indiske sprog, sanskrit.³⁷ Den engelske antropolog Judith Okely³⁸ mener dog ikke, at man kan udlede denne konklusion alene ud fra sprogforskningen. Hun er kritisk overfor antagelsen om, at sprog alene bliver overført og lært gennem biologisk afstamning.³⁹ Hun mener derimod, at romanes, er et sprog, der er blevet påvirket af flere andre sprog, og som er blevet udviklet over lang tid. Romanes er altså, ifølge Judith Okely, ikke et statisk sprog, som er blevet overført fra generation til generation.

Vi mener, det er centralt at se på romaernes historie, for at kunne forstå deres position i samfundet i Danmark i dag og for at kunne rejse kritiske spørgsmål til den aktuelle situation. For eksempel kan der stilles spørgsmål til den danske stats stillingtagen til romaerne i dag. Kan man se en kontinuitet i de politikker, der er blevet ført overfor romaerne gennem tiden?

Romaerne bliver ofte fremstillet gennem stereotyper som frie omrejsende og bedrageriske tyve. Disse stereotyper er det ligeledes muligt at spore historisk.

Vi har valgt at tage udgangspunkt i romaernes historie i Danmark. Vi vil inddrage kilder, som vi mener giver et billede af, hvordan den danske stat har reageret på romaernes tilstedeværelse i landet fra 1500-tallet til i dag. Vi tager udgangspunkt i star-

³⁶ Liégeois, Jean-Pierre: *Gypsies and Travellers*, 1987, side 14-15

³⁷ Liégeois, Jean-Pierre: *Gypsies – an illustrated history*, 1983, side 36

³⁸ Vi benytter Heidi Jensens referencer til Judith Okely

³⁹ Jensen, Heidi: *Kulturelle kamæleoner i den kommunale orden*, 1996, side 29

ten af 1500-tallet, fordi det tilsyneladende er første gang, der er blevet nedskrevet noget om romaer i Danmark. Selvom det primært er Danmarks historie, der tages udgangspunkt i, har vi valgt at inddrage et afsnit vedrørende romaernes holocaust under 2. verdenskrig, da det var en skæbnesvanger periode, der berørte alle romaer. Danmark var ikke direkte involveret i romaernes holocaust, men havde alligevel en betydning, da romaerne ikke kunne søge tilflugt i landet pga. at grænserne var lukkede. Dette var ikke første gang i historien, at Danmark afviste romaerne.

De danske myndigheder har igennem tiden foretaget forskellige tiltag overfor romaerne. Følgende vil vi se på de forskellige politikker, der har været ført gennem tiden, bevægende fra eksklusionspolitik, over assimilationspolitik til integrationspolitik.⁴⁰

Vi vil begynde med at beskrive eksklusions- og assimilationspolitikkerne og dernæst redegøre for, hvordan vi kan se dem anvendt i praksis overfor romaerne i tiden 1500-1952. Herefter vil vi beskrive integrationspolitikken, der bliver aktuel i tiden efter 1952. Vi vil inddrage et par episoder fra slutningen af 1960'erne, der kan give os et billede af, hvilken politik den danske stat reelt set udførte overfor romaerne.

Eksklusionspolitik og assimilationspolitik

I de følgende afsnit har vi ladet os inspirere af socialantropolog Jean-Pierre Liégeois' analyse af romaernes historie i Europa. Han beskæftiger sig ikke specifikt med romaer i Danmark. Vi mener dog, at det er muligt at drage en række paralleller fra hans analyse til romaernes historie i Danmark.

Vi vil i det efterfølgende afsnit forsøge at illustrere, at der i Danmark er blevet ført en eksklusionspolitik overfor romaerne fra 1500-1952. Denne politik gav sig til udtryk i at forbyde romaerne at opholde sig på statens territorium. Dette kan man læse ud fra de forskellige love, som vi vil beskrive i det følgende afsnit. Hylland Eriksen benytter

⁴⁰ Liégeois, Jean-Pierre: *Gypsies and travellers*, 1987, side 88-108

begrebet *adskillelse* om denne politik, som i store træk går ud på fysisk adskillelse af majoritets- og minoritetssamfundet, ofte ud fra den tanke at minoritetens medlemmer er mindreværdige.⁴¹

Eftersom de fleste stater, ifølge Liégeois, fulgte en eksklusionspolitik og havde lignende love, var det nærmest umuligt for romaerne at rette sig efter sådanne statslige påbud. Når romaerne ikke rettede sig efter staternes forbud mod deres eksistens, blev de henrettet, sat på galajerne, eller forvist.⁴² Med tiden viste det sig, at en ren eksklusionspolitik ikke var praktisk gennemførlig. Det forklarer Liégeois ved at:

*"Exclusion as a form of rejection of Gypsies by the authorities is neither practical(...) nor economic (Pursuit takes time and money...)Moreover expulsion deprives the state of manpower."*⁴³

Det betød altså, at en sådan eksklusionspolitik (uddrivelse) lagde beslag på for mange af myndighedernes ressourcer.

Udover at en eksklusionspolitik kostede mange ressourcer, så var det umuligt i praksis at udføre for alle lande, da romaerne jo måtte være et sted. Derfor blev der flere steder sideløbende ført en assimilationspolitik. Denne politiske strategi indebærer, ifølge Hylland Eriksen, at minoriteten med tiden helt forsvinder og smelter sammen med majoritetssamfundet. Strategien kan være enten påtvunget af majoriteten eller selvvalgt af minoriteten, og den kan være umulig at udføre i praksis, hvis etniciteten for eksempel er knyttet til hudfarve eller et andet synligt kendetegn.⁴⁴

Målet med assimilationspolitik var ifølge Liégeois, at usynliggøre romaerne ved opsplittelse eller påtvunget nedværdigende arbejde. Danmark gjorde dog meget for at

⁴¹ Eriksen, Thomas Hylland: *Ethnicity and Nationalism*, side 123

⁴² Liégeois, Jean-Pierre: *Gypsies and Travellers*, 1987, side 87-108

⁴³ Liégeois, Jean-Pierre: *Gypsies and Travellers*, 1987, side 98

⁴⁴ Eriksen, Thomas Hylland: *Ethnicity and Nationalism*, 123

smide romaerne ud af landet, altså at udføre en ren eksklusionspolitik. Der findes alligevel enkelte eksempler på, at den danske stat har udført tvungen assimilation af romaer. F.eks. blev de romaer, der ikke adlød §7 i Fattigloven fra 1736 om at forlade landet, tvunget til at arbejde på livstid i tugt- og arbejds huset sammen med fattige og andre der afveg fra normalen.⁴⁵

I forbindelse med overgangen til assimilationspolitik blev eksistensen af en romakultur benægtet. Liégeois hævder, at målet for staterne var at 'af-romaficere' disse eksistenser, da de ansås som en anormal form for eksistens. Denne tvungne assimilation var ifølge Liégeois lige så ineffektiv som eksklusionspolitikken.

Romaernes tilstedeværelse i Danmark fra 1505

Ifølge Folmer Dyrland, cand. mag i nordisk sprog og litteratur og dr. phil., kom romaerne, som dengang kaldtes tatere, til Skandinavien i 1500 tallet, og i 1512 omtaltes taterne første gang af den svenske historiker Olaus Petri (1492-1552), der var forfatter til *Svenska Krønika*:

*”Samma år her Steen war höffuitsman worden, kom en part aff thet folket som fara omkring ifrå thet ena landet til thet andra, them man kallar Tatare, hiijt i landet, och til Stocholm. Förra havde de aldrig her varit”*⁴⁶.

I dette citat skriver Olaus Petri om taternes første ankomst til Sverige. Han beskriver dem her som et folk, der rejser omkring på tværs af landegrænser.

I *Tatere og Natmandsfolk i Danmark* nævner Dyrland at der muligvis har været tatere før 1512 i Danmark. Begrundelsen for denne påstand er, at Kong Hans i 1505 modtog et brev fra hans morbror, den skotske Kong James IV. Han anmodede Kong Hans om

⁴⁵ Enevig, Anders: *Sigøjnere i Danmark*, 1969, side 12-13

⁴⁶ Dyrland, Folmer: *Tatere og Natmandsfolk i Danmark*, 1872, side 366

at tage godt imod en trup fra ”Lille Ægypten”, der var på pilgrimsrejse i Europa. De havde opholdt sig nogle måneder i Skotland og var nu på vej til Danmark. Ordet tater nævnes dog ikke i brevet og da denne gruppe af pilgrimsrejsende, så vidt vi ved, heller ikke er nævnt andre steder i litteraturen, mener vi, at det er uvist, om der rent faktisk var tale om tater. Vi formoder dog, at der må have opholdt sig tater i Danmark inden 1536, eftersom der i Kong Christian III's reces fra 1536 blev befaleet, at alle tater der befandt sig i Danmark, skulle forlade landet inden tre måneder.⁴⁷ Denne lov viser, at taterne fra begyndelsen var uønskede i Danmark.

Da Kong Christian III's reces ikke fik den ønskede effekt, gentog kongen i 1554 sin befaling i et åbent brev til lensmændene. I brevet forbød han alle undersåtter at huse tater, og han slog fast, at alle der modsatte sig dette forbud, ville blive straffet. I brevet gav Kong Christian III desuden tilladelse til at slå taterne ihjel og tage deres ejendele. I dette brev er tonen overfor taterne blevet skarpere end tidligere. Denne lov fik dog heller ikke den ønskede virkning, for den næste konge i rækken, Kong Christian IV, der i 1589 udsendte et forbudsbrev mod de tater som:

*”fast alle vegne omstrippe og omløbe en sted fra anden, og med deres bedrægeri, løgn, tyveri og trolddom besvige og berøve hans undersåtte deres gods og bedrive meget modvillighed, og derforuden føre et meget skændeligt levned med skørlevned og blodskam efter deres sædvane.”*⁴⁸

Dette forbudsbrev ligger vægt på, at taterne var et omrejsende folk. Desuden, mener vi, at det udtrykker en modvilje mod taternes levevis og kultur, da de bliver beskrevet negativt som et løgnagtigt folk, der stjæler og bedriver trolddomskunst. De beskrives

⁴⁷ Krag, Niels og Stephanius, Stephan: *Den stormægtigste Konge Kong Christian den Tredje, hans historie*, forøget med Anm. og Till., samt Hr. Kammerherre Suhms og Hr. Etatzraad Grams Fortaler; oversat af B.C Sandvig. Udgivet København 1776-1779.

⁴⁸ Dyrlund, Folmer: *Tatere og Natmandsfolk i Danmark*, 1872, side 295

derudover som et folk, som lever et skændigt liv, der indebærer indavl og løssluppenhed.

Ifølge Dyrlund forsvinder taterne fra de danske forordninger efter 1691. Dette år blev det i en forordning om politiets administration pålagt politimesteren i København, byfogden i købstæderne og herreds- eller birkefogden på landet at forholde sig efter loven, når de håndterede *”Jøder, Tartere og andre ukristne personer så vel som løsgængere og tiggere”*. I afsnittet om købstæderne lyder det:

”... som tartere, der omløbe og besvige folk med deres løgn, tyveri og trolddom, ere af de værste landstrygere, og vi ingenlunde ville tåle dem i vore riger og lande”⁴⁹.

Også dette citat er udtryk for, hvor uønskede taterne var i Danmark, og igen ligges der vægt på, at de var et omrejsende folk, der bedrev spådom og stjal. Alene det faktum at de i forordningen blev sidestillet med jøder, tiggere og andre løsgængere, mener vi, viste den modvillighed, der var overfor taterne. Modvilligheden kan, som citatet også antyder, bunde i at taterne blev anset som kættere, fordi de ikke var kristne som størstedelen af den danske befolkning.⁵⁰ I den tidligere nævnte Fattiglov fra 1736 kommer det til udtryk, at den danske stat var imod romaernes 'ukristenhed' og forsøgte at tvinge dem til at blive kristne, hvilket fremgår af dette citat:

”... da disse folk ikke sjældent findes i den grad gudsforgående, at de (...) forsømmer at lade deres børn ved den hellige dåb indtræde i Guds menighed og den kristne kirkes fællesskab, skal der herom skaffes nøje oplysning, således at børnene døbes, (...) og af skolelærere vejledes til Guds frygt.”⁵¹

⁴⁹ Dyrlund, Folmer: *Tatere og Natmandsfolk i Danmark*, 1872, side 299

⁵⁰ www.od.dk/undervisning/roma/projfor_index.htm

⁵¹ Enevig, Anders: *Sigøjnere i Danmark*, 1969, side 13

Folmer Dyrland skriver i *Tatere og Natmandsfolk i Danmark*, at Fattigloven er det sidste almindelige lovbud mod romaerne i Danmark. Hans doktordisputats er dog udgivet i 1872 - tre år før vi i 1875 fik en Fremmedlov, hvori et specifikt stykke af loven forbød romaer at opholde sig indenfor landets grænser:

*”Udenlandske Taterer, musikanter, forevisere af dyr og andet, Udøvere af kraft og behændighedskunster og lignende personer, er det for så vidt de ville følge erhverv ved omvandring, ikke tilladt at tage ophold her i landet.”*⁵².

Denne paragraf fra Fremmedloven er direkte rettet mod taternes nomadeliv, eftersom det er et forbud mod at følge erhverv ved omvandring. Der står ikke noget om, at taterne, der ville søge arbejde som f.eks. håndværkere, og som ikke var omrejsende, godt kunne få tilladelse til at opholde sig i landet. I loven står der, at forpligtigelsen til at vise rejsepas ved ankomsten ophæves, men der står endvidere, at

*”udlændinge som ikke er i besiddelse af forsørgelsesret her i landet, og som findes blottede for tilstrækkelige subsistensmidler, samt personer, hvem der i henhold til §1 andet stykke ikke er tilladt at tage ophold her i landet, skulle ved politiets foranstaltning snarest muligt udsendes eller udvises af landet”*⁵³.

Desuden står der, at personer der ikke har dansk indfødsret samt personer, der ikke har opholdt sig på samme sted i mindst to år, skal udvises fra landet. Her bliver der tydeligvis lagt vægt på, at man skal være født i Danmark for at kunne opholde sig i landet. Den danske stat forsøgte altså at standse romaernes omvandring.

Ifølge historiker og Dr. Phil. Morten Thing betød tabet af Norge i 1814, senere Slesvig og Holsten i 1864 og til sidst Island i 1918, at der opstod en forestilling om, at

⁵² Dansk lovsamling 1875: *Lov om tilsynet med Fremmede og Reisende*, side 156-163

⁵³ Dansk lovsamling 1875: *Lov om tilsynet med Fremmede og Reisende*, side 156-163

Danmark var et homogent samfund bestående af udelukkende dansktalende danskere, som havde været danskere i utallige generationer. Det tidligere ”multikulturelle” Danmark blev til et renhedens Danmark, hvor jøder og romaer var 'fremmede'.⁵⁴ Dette, mener vi, er et udtryk for den nationalisme, der havde bredt sig i befolkningen som følge af nationalstaternes dannelse i slutningen af 1700-tallet (jf. nationalisme).⁵⁵ Fremmedloven betød, at ingen romaer efter denne lov kunne komme ind i landet, men vi ved ikke, om der stadig befandt sig nogle romaer, der havde været i Danmark i længere tid, og som måske havde opnået forsørgelsesret. I begyndelsen af Fremmedloven stod der som nævnt, at ingen udenlandske tater måtte opholde sig i landet. Ifølge folkemindesamleren Anders Enevig betød dette, at loven hovedsageligt var rettet mod nye grupper af romaer, der forsøgte at komme ind i landet. Vi er dog ikke overbevist om rigtigheden i denne påstand. Vi mener ikke, at Anders Enevigs antagelse er logisk, taget i betragtning af den danske stats udprægede negative holdning overfor tater, der er kommet til udtryk gennem de mange tidligere love. Vi mener at Fremmedloven muligvis kan tolkes som rettet mod alle romaer, og at dens formål var at gøre Danmark helt fri for dem.

I 1911 blev statspolitiet oprettet med Valdemar Henrik Mensen som politichef i stedet for det daværende kriminalpoliti. Statspolitiet skulle bl.a. tage sig af administrationen af Fremmedloven af 1875. Alle tater blev efter sigende i hans periode som chef for politiet smidt ud af Danmark..⁵⁶

Sammenfattende for de love vi har belyst er, at de fremstiller taterne som sociale udskud, der var en trussel for det danske samfund. Desuden viser de, at den danske stat var imod deres omvandrede levevis og anderledeshed. I perioder karakteriseret ved eksklusionspolitik behøvede majoritetssamfundet ifølge Liégeois ikke tage stilling til, om romaerne havde en kultur eller ej. Det var nok at etablere et nedsættende og stig-

⁵⁴ Thing, Morten: *Renhed og uvished. Om vores indre sigøjner – og de virkelige*, 2000

⁵⁵ Eriksen, Thomas Hylland og Sørheim, Torunn Arntsen: *Kulturforskelle – kulturmøder i praksis*, 2001, side 77

⁵⁶ Enevig, Anders: *Sigøjnere i Danmark*, 1969, side 37

matiserende billede af romaerne, for at retfærdiggøre forfølgelserne og udryddelsen af dem.

Det er svært at svare på, hvorfor romaerne er et af de folk i Danmark og i resten af Europa, der er blevet forfulgt og marginaliseret gennem længst tid. Vi mener dog, at man bl.a. kan se årsagen til forfølgelserne i forhold til den historiske kontekst. Som vi har været inde på, kan en af grundene til, at romaerne har været uønskede, være, at de ikke bekendte sig til kristendommen, og derfor blev opfattet som kættere.

”From the second half of the sixteenth century to the beginning of the eighteenth, the catholic church also took an active part in harassing the Gypsies...”⁵⁷

Desuden begyndte der, som tidligere nævnt, i slutningen af 1700-tallet at brede sig en nationalistisk tankegang. Med nationalstatens dannelse begyndte folk at blive mere bevidste om, hvem der var danskere, og hvem der var fremmede. Det var på denne tid, at en dansk nationalidentitet var ved at blive dannet. Vi formoder at de ”fremmede”, f.eks. romaerne, var vigtige i konstruktionen af en dansk identitet, fordi de udgjorde en kontrast, modbillede til danskheden. Derfor mener vi, at forklaringen på forfølgelserne i moderne tid bl.a. kan ses i forhold til nationalstatsidéen. Ifølge Anne Bjørkman, lektor ved KU, bygger nationalstatsidéen på en forestilling om et Europa inddelt i afgrænsede territorier, hvor der til hver stat hører én nation, og hvor idealet for disse stater er et sammenfald mellem den politiske og territoriale grænse og den kulturelle. I nationen skal alle være ens, og derfor er der sjældent plads til mangfoldighed indenfor de nationale grænser. Konsekvensen af dette bliver at alt, der adskiller sig fra det nationale, derfor må forsøges udryddet på den ene eller den anden måde.⁵⁸

⁵⁷ Liégeois, Jean-Pierre: *Gypsies and Travellers*, 1987, side 94

⁵⁸ Bjørkman, Anne: *Minoriteter og minoritetsforståelse i Europa*, 2000

Romaernes Holocaust

Der findes som nævnt ikke megen litteratur om romaernes tilstedeværelse i Danmark i tiden fra 1875 til 1952. Dette, formoder vi, er på grund af, at de fleste romaer var blevet smidt ud af landet. Men i denne periode var romaerne andre steder i Europa udsat for en stærk diskrimination, som kulminerede under 2. verdenskrig.

På trods af at Adolf Hitler i begyndelsen ikke havde den store interesse for romaerne, så blev udryddelsen af dem efterhånden en integreret del af den nazistiske racepolitik's mål, da romaer ligesom jøder ikke blev anset for værende rene racer⁵⁹. Fra 1935 blev mange romaer sat i en såkaldt "beskyttelsesarrest" i koncentrationslejre. Anklagen mod dem gik på, at de var asociale, idet de ikke tog del i det "almindelige" arbejde, og derudover blev de indfanget for at undgå, at de formerede sig. Mange kom fra disse sigøjner-lejre videre til de egentlige kz-lejre.⁶⁰ I 1939 skrev den nationalsocialistiske, østrigske provinsguvernør i Burgenland:

*"Af hensyn, der er til fordel for folks helbred, og fordi det er bevist, at visse ugunstige egenskaber er arvelige blandt sigøjnerne, og at de er et folk af uforbederlige kriminelle, der lever som parasitter iblandt vor befolkning og forårsager enorm skade, bør vores første opgave være at forhindre dem i at formere sig yderligere og at underkaste dem, der er i live, en streng arbejdsrutine indenfor en arbejdslejr."*⁶¹

Denne opfattelse af romaerne som værende kriminelle, der er urenlige og derfor til skade for folks helbred, var ifølge Wolfgang Benz, der er professor og leder for center for antisemitismeforskning i Berlin, et udbredt syn på romaerne blandt nazisterne. Dette var bl.a. også en årsag til, at så mange romaer omkom i koncentrationslejre under krigen.

⁵⁹ Benz, Wolfgang: *Det andet folkemord: Forfølgelsen af sinti og romaer*, 2000

⁶⁰ Benz, Wolfgang: *Det andet folkemord: Forfølgelsen af sinti og romaer*, 2000

⁶¹ Benz, Wolfgang: *Det andet folkemord: Forfølgelsen af sinti og romaer*, 2000

Det er vanskeligt at afgøre præcist hvor mange romaer, der omkom under 2. verdenskrig, da de grundet deres omvandrede levevis, ikke var opført i statistiske protokoller, men ifølge Wolfgang Benz er mindst 200.000 romaer omkommet. Han nævner dog at nogle beregninger sætter tallet så højt som en halv million romaer.

Romaernes Holocaust under 2. verdenskrig er ifølge Line Olesen, der er ansat ved dansk center for holocaust og folkedrab, langt hen ad vejen blevet negligeret. De blev i mange år ikke medregnet i gruppen af ofre for nazismen.⁶² Der var ikke indkaldt nogen vidner på roma-ofrenes vegne ved Krigsretsdømmestolen i Nürnberg i begyndelsen af 1970'erne, og kun få romaer har fået udbetalt erstatning for, hvad de mistede under udryddelsen.⁶³ Synet på romaerne som værende kriminelle og asociale forblev, ifølge Wolfgang Benz, uændret efter krigen, og af samme grund blev det nægtet dem, at de var blevet forfulgt af racemæssige årsager.⁶⁴

Tiden efter Danmarks ratifikation af Menneskerettighedskonventionen 1953

Den 7. juni 1952 blev Fremmedloven fra 1875 afløst af lov nr. 224 'om udlændinges adgang til landet'. Denne lov trådte i kraft den 1. januar 1953, og den havde ingen særlige bestemmelser for romaer.

Danmarks ratifikation, den 11. juni 1953, af Det europæiske Råds konvention til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder, gjorde det slut med at udføre etnisk diskrimination ved grænserne. Dette var nødvendigt for, at Danmark kunne leve op til konventionens bestemmelser, der i artikel 14 siger:

”Nydelsen af de i denne konvention anerkendte rettigheder og friheder skal sikres uden forskel på grund af køn, race, farve, sprog, religion, politisk eller

⁶² Olesen, Line: *Sigøjnerne under 2. Verdenskrig*. 2000

⁶³ Hancock, Ian: www.geocities.com/Paris/5121/genocide.htm

⁶⁴ Benz, Wolfgang: *Det andet folkemord: Forfølgelsen af sinti og romaer*, 2000

anden overbevisning, national eller social oprindelse, tilhørighed til et nationalt mindretal, formueforhold, fødsel eller ethvert andet forhold."⁶⁵

Menneskerettighedskonventionen betød, at det ikke længere var lovligt at føre en eksklusionspolitik, da alle mennesker nu blev sikret ens rettigheder. Fra at det var forbudt for romaerne at tage ophold i Danmark (jf. Fremmedloven fra 1875), fik de med den nye konvention fra 1952, tilladelse til at tage ophold i landet på lige fod med andre udlændinge, der gjaldt nu ingen særlige bestemmelser for romaer. Efterfølgende begyndte den danske stat nu at føre en integrationspolitik overfor romaerne i Danmark. Integration bliver ifølge Hylland Eriksen generelt opfattet som en mere human politik, da etniske minoriteter i teorien har mulighed for at bevare dele af deres egen kultur. Denne politik har til formål at vedligeholde de pågældende kulturers særegne karakteristikker samtidig med, at den kræver en deltagelse i samfundets fælles institutioner.⁶⁶ Socialantropolog Jean-Pierre Liégeois skriver følgende om integration:

*"For the state, integration is actually more advantageous than confinement (...) Integration is simply confinement in a more human form (...) Integration is at once more radical and more presentable: whereas the confined person is punished, the integrated one is rewarded for becoming 'normal'"*⁶⁷

Integration er ifølge Liégeois assimilation i en mere human form, og er dermed mere præsentabel. Assimilationspolitik mod romaerne har ofte i sin udførelse karakteristisk af synlig tvang, hvor målsætningen med integration er mindre synlig. Dette kan for-

⁶⁵ Enevig, Anders: *Sigøjnere i Danmark*, 1969, side 40

⁶⁶ Eriksen, Thomas Hylland: *Ethnicity and Nationalism*, 124

⁶⁷ Citatet er taget fra Heidi Jensens speciale: *Kulturelle kamæleoner i den kommunale orden*, 1995, side 32. Hun har taget det fra Jean-Pierre Liégeois' bog: *Government and gypsies*, 1987. Vi har ikke selv kunnet få fat i denne bog.

stås ud fra Liégeois' citat om, at den assimilerede person bliver straffet, hvorimod den integrerede bliver belønnet for at blive ”normal”.

Det er vigtigt at påpege, at der samtidig med en integrationspolitik også kan foregå en form for assimilationspolitik. De forskellige politikker kan eksistere på forskellige planer, f.eks. kan en assimilationspolitik foregå lokalt, mens der nationalt føres en integrationspolitik overfor romaerne. Politikkerne skal ikke ses som gensidigt udelukkende og strengt adskilte, men som både overlappende og samtidige.

I det følgende vil vi se på nogle episoder, der viser, hvordan romaer er blevet behandlet i Danmark efter vedtagelsen af menneskerettighedskonventionen.

Fem år efter Menneskerettighedskonventionen trådte i kraft og ophævelsen af pas-kontrollen mellem de skandinaviske lande (i 1957 med virkning fra 1. maj 1958), begyndte de første norske romaer at komme her til landet.⁶⁸ Romaer fra Sydeuropa rejste først rundt i Danmark i 1961, mere end otte år efter at Danmark havde underskrevet konventionen. Ifølge Enevig slog romaerne sig fortrinsvis ned på campingpladser rundt om i Danmark, hvor de svinede og var til irritation overfor campisterne samt de lokale i området. Dette skabte debat i det danske samfund, og Dansk Camping Unions formand E. Herløv Jørgensen udtalte den 24. april 1968 i Vordingborgs dagblad: *"Der gælder ingen faste regler mht. sigøjnernes besøg på campingpladserne. Kun gæster, der kan opgive fast bopæl, modtages..."*.

Disse betingelser var der ikke mange romaer, der på dette tidspunkt kunne opfylde, eftersom de ikke havde fast bopæl. Endvidere udtalte E. Herløv Jørgensen at *"... Lejrpladserne har besluttet, at sigøjnere der overtræder reglementet på en plads og bortvises, automatisk udelukkes fra alle landets campingpladser"*.⁶⁹

Ovenstående eksempel viser en stadig tendens til eksklusion af romaer til trods for den netop vedtagne konvention. Der blev lavet særlige regler for romaerne, der kun-

⁶⁸ Enevig, Anders: *Sigøjnere i Danmark*. 1969, side 41

⁶⁹ Vordingborg dagblad d. 24. april 1968 (100)

ne udelukke dem fra campingpladserne, en del af det danske samfund. Vi mener at dette var diskrimination af romaerne, da der gjaldt særlige regler for dem som etnisk gruppe. Et andet eksempel på diskrimination er episoden fra 1968, den såkaldte 'krig på Amager'. Episoden giver et billede af, hvilke vilkår romaerne levede under i den tids Danmark, samt hvordan det danske samfund tog hånd om de forskellige konflikter, der opstod omkring romaer.

Omkring 400 romaer i biler og campingvogne havde slået sig ned i Ballonparken på Amager, hvilket nogle af de lokale beboere var utilfredse med. Kommunen havde givet romaerne tilladelse til, at de gerne måtte slå sig ned der, men der var ikke toiletter eller nogen form for sanitære installationer, hvorfor romaerne måtte forrette nødtørft i fuld offentlighed til gene for de lokale beboere. Mange klagede over tyverier og ballade, men der var ifølge Anders Enevig få virkelige kriminelle sager.⁷⁰

Generelt gav beboerne på Amager, ved et borgermøde den 9. marts 1968 udtryk for, at de var utrygge ved romaernes tilstedeværelse, og at de ville have romalejren flyttet. Beboerne var bange for, at området blev direkte sundhedsfarligt, og romaerne kunne være en kilde til en tyfusepidemi. Beboerne så, at de mange romabørn og ikke mindst deres hunde hurtigt kunne bære smitten videre, hvorfor beboerne ikke ville have, at deres børn kom i nærheden af det 'smittefarlige' område. Udover dette følte beboerne sig også utrygge ved at gå ud om aftenen og være i samme forretning med romaer, da de stjal samt rørte ved alle varerne.⁷¹

Den daværende københavnske overborgmester Urban Hansen (S) var også til stede ved dette borgermøde og sagde bl.a.:

"Vi ønsker at være frihedsmennesker. Og spørgsmålet om, hvor vi skal sætte grænser i den henseende, burde alene være bestemt af, om de fremmede, der måtte komme til vort land, er i stand til at afpasse deres tilværelse efter vor. Jeg me-

⁷⁰ Sigøjnerkrigen på Amager, Ekstra Bladet d. 28. februar 1968 (15)

⁷¹ Enevig, Anders: Sigøjnere i Danmark, 1969, side 83

ner, at sigøjnere trods alt er mennesker som alle andre. Og at det, der skal ske, er et forsøg på at tillempe deres forhold efter de eksisterende"⁷².

Urban Hansen giver udtryk for, at romaerne ikke skal ekskluderes, dog skriver han, at de skal integrere sig i en sådan grad at de tilpasser sig efter det danske samfund. Dette citat viser, at der på dette tidspunkt rent officielt, bliver talt anderledes om romapolitik i forhold til tidligere.

Sagen om romalejren i Ballonparken endte med, at lejren blev flyttet i direkte tilslutning til Københavns losseplads. Ifølge Anders Enevig var dele af lokalbefolkningen tilfredse med dette trods nogle ytringer om, at romaerne burde smides helt ud af landet. Der var til gengæld flere romaerne, der udtalte en frygt for epidemi, og de var fortvivlede over, at de ikke kunne få en "*(...)drænet og asfalteret plads med ordentlige sanitære forhold*".⁷³ Kontorchefen for Ejendomsdirektoratet H. Andreasen forklarede til dette, at det var et spørgsmål, om romaproblemet var en kommunal opgave, hvis det skulle løses på en permanent måde. De kommunale tiltag gik ud på blot at løse et akut boligproblem for romaerne med midlertidigt ophold uden at gøre stedet så tillokkende, at det ville danne basis for en større lejr.⁷⁴ Til trods for borgmesterens udtalelse mener vi, at der i tilfældet på Amager var tale om eksklusion og marginalisering af romaerne. De kunne ikke længere smides ud af landet, men det danske majoritetssamfund søgte at gøre romaernes vilkår så lidt attraktive som muligt.

Delkonklusion

Ovennævnte episode fra Amager ser vi ikke kun som et enkeltstående eksempel på den danske befolknings syn på romaerne i 1960'erne. Vi mener, at episoden kan ses

⁷² Enevig, Anders: *Sigøjnere i Danmark*, 1969, side 86

⁷³ "Sigøjnere på lossepladsen" Politikken d. 29. Sep. 1968, 251

⁷⁴ Enevig, Anders: *Sigøjnerne i Danmark*. 1969, side 88

som et symbol på, hvordan romaerne er blevet opfattet af majoriteten gennem tiden, og hvorledes den danske stat har reageret på deres tilstedeværelse i landet. Selv i en tid hvor menneskerettighederne var gældende, valgte den danske stat en form for eksklusion af romaerne. På dette historiske tidspunkt kunne de ikke længere smides ud af landet, men de blev placeret i den yderste marginaliserede position som nabo til lossepladsen. Romaerne blev opfattet som urene tyve og smittebærere, af nogle af beboerne på Amager. Vi mener, at der kan drages paralleller fra denne opfattelse af romaerne til tidligere opfattelser af dem, som bl.a. er kommet til udtryk i de ”anti-sigøjnerlove”, vi har analyseret. I disse love bliver romaerne ligeledes beskrevet negativt som nogle urene, tyvagtige mennesker, der har en anderledes levevis, og derfor er en trussel for samfundet. Selvom der i 1960’erne ikke blev ført en eksklusionspolitik, der tillod at smide folk ud af landet på baggrund af etnisk tilhørsforhold, ser vi det som en form for eksklusion af romaerne, at de blev placeret i udkanten af majoritetssamfundet på en losseplads.

I 1500-tallet førte den danske stat en eksklusionspolitik overfor romaerne, der betød, at romaerne blev forsøgt smidt ud af landet eller slået ihjel. Senere blev de romaer, der modsatte sig forbudet mod at tage ophold i landet sendt i tugt- og arbejds huset. Som nævnt ovenfor mener vi, at der stadig i 1960’erne blev ført en form for eksklusionspolitik. Behandlingen af romaerne er dog gradvis blevet mere human (de bliver i al fald ikke længere henrettet) og politikkerne har bevæget sig fra eksklusion, og assimilation til integration. Alligevel mener vi, at eksklusion har været gennemgående i behandlingen af romaerne i Danmark.

Et af de hyppigste forbud i de danske anti-sigøjnerlove har været rettet mod nomadelivet. Ifølge Liégeois skyldtes dette, at staten forsøgte at skabe et billede af romaerne som farlige. Det var bl.a. det nomadiske element, der var farligt og skulle undertrykkes. Liégeois mener, at staten bevidst etablerede et stereotypificeret billede af ro-

maerne for at retfærdiggøre eksklusionspolitikken. For hvis romaerne blev fremstillet som sociale udskud, var det i orden at smide dem ud af landet.

Det er interessant at undersøge, om der fortsat er kontinuitet i den politik, den danske stat fører overfor romaerne? Dette, mener vi, især er aktuelt i forbindelse med situationen med romaerne i Helsingør, eftersom kommunen er blevet anklaget for race-segregation, fordi de har oprettet specielle romiklasser.

Det kan diskuteres, om den nuværende integrationspolitik har betydet at romaerne ikke længere bliver forsøgt ekskluderet eller assimileret i det danske majoritetssamfund. Vi finder det desuden interessant, at synet på romaerne er forblevet forholdsvis uændret siden deres ankomst til landet. Det danske majoritetssamfund er altid blevet provokeret af romaernes levevis, og som vi ser det, har det såkaldte "romaproblem" altid frembragt løsningsmodeller, der har været lig med romaernes udelukkelse og forsvinden på den ene eller anden måde.

Romaernes aktuelle situation i Danmark

Vi vil kort belyse romaernes situation i Helsingør i dag, ved først at beskrive hvornår og hvorfor romaerne kom til Helsingør. Vi vil desuden skildre den aktuelle debat omkring romiklasserne. Vi mener, at det er relevant at redegøre for romaernes situation i Helsingør i dag, før vi begynder vores analyse- og diskussionsafsnit.

Romaer i Helsingør

De fleste romaer, der i dag bor i Danmark, kom hertil som gæstearbejdere i slutningen af 1960'erne. På det tidspunkt var romaerne ifølge Ben Blüdnikow, der er arkivar og ekstern lektor i minoritetsstudier på KU, stadig ikke en særlig velset gruppe, hvil-

ket betød, at der var flere forsøg på at sende dem ud af landet igen. I denne periode var der ifølge Ben Blüdnikov mangel på arbejdskraft, og en del romaer fik derfor arbejde primært på fabrikker rundt om i landet, så de kunne forsørge dem selv og deres familier. Omkring 1970 kom den første større gruppe romaer til Helsingør fra det daværende Jugoslavien for at være gæstearbejdere på byens skibsværft.⁷⁵ Der opstod imidlertid nogle problemer med integrationen, ifølge Biljana Muncan var dette primært fordi en mindre del af familierne havde sociale problemer, og fordi flere havde dårlige erfaringer med majoritetssamfundet i det tidligere Jugoslavien.⁷⁶

Romaerne blev efterhånden opfattet som et selvstændigt problem for kommunen, der mente, at problemet skyldtes deres særegne kultur.⁷⁷ I 1983 måtte skibsværftet lukke, hvilket betød at mange mistede deres jobs, og på grund af romaernes manglende uddannelse, var det svært at få nyt arbejde. I begyndelsen af 1990'erne under krigen i det tidligere Jugoslavien, kom der desuden romaer til Helsingør som flygtninge.

Der findes ingen officielle statistikker, der kan fortælle om romaernes antal og geografiske fordeling, eftersom man ikke registrerer folk på baggrund af etnisk tilhørsforhold i Danmark. Deres nutidige antal anslås til at være mellem 2000-4000⁷⁸, men ifølge Biljana Muncan, der selv er roma, bor der mellem 10.000 og 15.000 romaer i Danmark.

”Sagen er, at langt de fleste romaer er velintegrerede i det danske samfund, og derfor ikke er i kontakt med myndighederne”

lyder Biljanas forklaring. Hun skønner, at halvdelen af de danske romaer arbejder og klarer sig selv på helt almindelig vis, men at de bevidst ikke ønsker at afsløre deres

⁷⁵ Blüdnikow, Ben: *Kan vi bare lade som ingenting overfor sigøjnerne?*, Berlingske Tidende 16. november 1992

⁷⁶ Muncan, Biljana: www.romnet.dk

⁷⁷ Muncan, Biljana: www.romnet.dk

⁷⁸ Jensen, Heidi: *Kulturelle kamæleoner i den kommunale orden*, Nr. 78, 1996, side 56

romaidentitet overfor majoritetssamfundet.⁷⁹ Til spørgsmålet om hvorfor nogle romaer skjuler deres etniske identitet, svarer hun:

"... Det er jo fordi, de frygter sanktioner og en dårligere behandling (...) man skal faktisk have en del ressourcer for at turde satse på det på et eller andet plan."⁸⁰

Romiklasserne

Der bor romaer mange steder i Danmark, og Helsingør er den kommune, der har registreret den største gruppe. Der har været en del problemer med romaerne i Helsingør, bl.a. fordi at romabørnene ikke kom i skole. Helsingør kommune har forsøgt at udarbejde tiltag, der skulle kunne løse disse problemer. Ifølge skoleinspektør på Borupgårdskolen Jarl Gerner forsøgte kommunen bl.a. at oprette nogle klasser for børn, der havde et fravær på over 50 %.⁸¹ Da det med tiden viste sig kun at være romabørn, der var i disse klasser, blev de populært kaldt "romiklasser". Dette tiltag har der været en del debat om, og senest er Danmark blevet kritiseret i en europæisk rapport om menneskerettigheder for at støtte racesegregation i forbindelse med romiklasserne. Nicolae Gheorghe, rådgiver for OSCE⁸² har i en OSCE-rapport sagt følgende:

"Hvis Danmark vil leve op til EUs standarder - så må disse klasser ophøre og eleverne straks overføres til almindelige klasser. Hvis skolen anbringer børn i særlige klasser - så er det raceadskillelse og det er ulovligt."⁸³

⁷⁹ Muncan, Biljana: www.romnet.dk

⁸⁰ Interview med Biljana Muncan, se bilag 2, side 1

⁸¹ Interview med Jarl Gerner, se bilag 3, side 1

⁸² OSCE er en forkortelse af Organisation for Sikkerhed og Samarbejde i Europa

⁸³ 'Race segregation af romabørn i Danmark' fra d. 15. oktober 2003 udarbejdet af International Helsinki Federation for Human Rights,

Klasserne blev herefter erklæret ulovlige i henhold til den danske folkeskolelov den 19. oktober 2004. Der er på nuværende tidspunkt kun en enkelt af de førnævnte klasser tilbage. Denne kaldes nu en f-klasse (f for fravær). Den regnes afviklet i 2007.⁸⁴

Helsingør kommune har dog søgt om dispensation for at bevare klasserne.

Et andet af Helsingørs kommunes tiltag har været at oprette et særligt socialkontor til romaer med to socialrådgivere ansat. Det er, ifølge kommunen, deres opgave at hjælpe romaerne med uddannelse, jobsøgning og bolighjælp, og generelt få dem bedre integreret i det danske samfund.

Analyse og diskussion

Vi vil i dette afsnit analysere og diskutere, hvilken betydning historien har haft for konstruktionen af romaerne som etnisk gruppe. Vi vil desuden, i forbindelse med den aktuelle debat om romiklasserne, diskutere om der stadig i dag kan tales om en kontinuitet i majoritetssamfundets reaktion på romaernes tilstedeværelse i Danmark.

Før påbegyndelsen af dette projekt, havde vi en opfattelse af romaerne som en gruppe, der skilte sig ud fra majoritetssamfundet. Vi havde en formodning om, at de havde nogle særlige traditioner, og at de havde svært ved at integrere sig i Danmark pga. deres kultur. Selvom vi ikke kendte til romaerne, havde vi alligevel nogle forestillinger om, hvordan de var, og hvem de var. De var et folk klædt i spraglet tøj, der stjal, tiggede, løj og hovedsagligt var arbejdsløse. Vores billede af romaerne var altså baseret på forskellige stereotyper omkring romaerne og vi havde en klar opfattelse af, at romaerne havde en fælles kultur og identitet.

⁸⁴ Interview med Jarl Gerner

Kan man tale om en bestemt romakultur/ identitet og hvilken betydning har historien i så fald haft for denne?

Ifølge Biljana Muncan er det vanskeligt at definere en fælles romakultur og -identitet, eftersom der er stor variation fra gruppe til gruppe, da romaerne altid har boet forskellige steder i Europa. Hun mener dog, at alle romaer har det tilfælles, at de altid har været en marginaliseret gruppe i de samfund, de har været i. Det der binder alle romaer sammen er ifølge Biljana først og fremmest en fælles historie som et forfulgt folk, og derudover er det deres fælles sprog, nogle fælles skikke og traditioner.

I bogen *Kulturens vilkår i en globaliseringstid* skriver idéhistoriker Lise Søelund, at identitet bl.a. formes af den kultur, vi er et fællesskab af⁸⁵. Men har romaerne en fælles identitet? Jean-Pierre Liégeois mener, at det er forkert at tale om kontinuitet og ensartethed i forbindelse med romaernes kultur:

*“The diversity of the historical experience of groups of individuals, of their journeyings and their present situation, coupled with the linguistic variations (...) has resulted in a wide range of cultural and social elements in each of these groups. Thus, gypsies and travellers form a mosaic of diverse groups throughout the world.”*⁸⁶

Liégeois hævder, at romakulturen altid har været sammenblandet med andre kulturer, og at den er karakteriseret ved, at romaerne altid gennem historien har måttet tilpasse sig til forskellige samfund. Derfor har de ifølge Liégeois altid udviklet forskellige tilpasningsstrategier, for at kunne klare sig. Han mener, at idéen om en fælles statisk romakultur, som også forskere har forsøgt at påvise, har medvirket til almindelige misforståelser og givet anledning til analyser baseret på ukorrekthed. Liégeois hævder, at romaerne former en verdensomspændende mosaik af varierende grupper. På

⁸⁵ Søelund, Lise: *Kulturens vilkår i en globaliseringstid*, 2002, side 110

⁸⁶ Liégeois, Jean-Pierre: *Gypsies and travellers*, 1987 side 37

den ene side danner disse forskellige grupper en helhed og er til en hvis grad kædet sammen, men samtidig har de forskellige grupper deres egne kendetegn. Liégeois mener, at man kan tale om følgende karakteristika ved en fælles romaidentitet: indbyrdes solidaritet i romagrupper, fælles sprog, nomadetilværelse i mere eller mindre grad, stigmatisering fra majoritetssamfundet og stolthed af at være anderledes. Kombinationen af disse karakteristika danner tilsammen romaernes kultur. Liégeois peger på fleksibiliteten som romakulturens styrke, fordi den er baseret på, at skulle kunne tilpasses til svære og forskellige situationer.⁸⁷

Hylland Eriksen skelner mellem åbne og lukkede grupper. Han påpeger, at gruppers åbenhed og lukkethed er relativ, og at der nok ikke findes en eneste gruppe i verden, der er helt lukket eller helt åben. Ifølge Hylland Eriksen findes der grupper, der er kulturelt åbne men socialt lukkede⁸⁸, forstået på den måde at gruppen er modtagelig for kulturel påvirkning udefra, men ikke lader udenforstående blive medlemmer af gruppen.

Det kan diskuteres, hvor åben eller lukket romagrupperen er. Biljana hævder, at der er en generel opfattelse af, at romaerne faktisk er en meget lukket gruppe. Denne opfattelse er hun dog ikke selv enig i:

”Meget af idéen om, at gruppen er så reserveret, det er jo også en stereotyp. Og så lukkede har romagrupper rundt om i hele Europa jo aldrig haft mulighed for at blive. Ellers ville de aldrig have kunnet klare det.”⁸⁹

Opfattelsen af romaerne som en lukket gruppe stemmer heller ikke overens med Liégeois’ opfattelse af romaernes kultur som værende fleksibel og blandet med andre kulturer. Hvis romagrupperen aldrig har været så lukket, så kan man undre sig over,

⁸⁷ Liégeois, Jean-Pierre: *Gypsies and travellers*, 1987, side 81

⁸⁸ Eriksen, Thomas Hylland: *Ethnicity and nationalism*, 2002, side 72

⁸⁹ Interview med Biljana Muncan, se bilag 2

hvorfor de stadig er en etnisk minoritetsgruppe i dag. Den amerikanske professor i sociologi Robert E. Park (1864-1944) undersøgte i 1920'erne og 30'erne sammen med en gruppe sociologer og antropologer, hvordan det var muligt for etniske grupper i amerikanske byer at bevare deres særpræg gennem tiderne og i hvilket omfang. Forskerne var med andre ord interesserede i kontinuitet og forandring i etniske relationer. Det var Robert E. Park m.fl., der opfandt begrebet ”*acculturation*”. Med ”*acculturation*” mente de immigranternes tilpasning til den kulturelle kontekst. ”*Acculturation*” kan føre til total assimilation og tab af etnisk særpræg, men dette sker ikke altid. Assimilation kan som tidligere nævnt enten være en politisk strategi eller en proces, der foregår mere eller mindre naturligt ved en kontinuerlig påvirkning fra det eksterne samfund, minoriteten lever i. Assimilation kan desuden ske ved et individuelt ønske, om at blive ligesom majoriteten. Et af hovedpunkterne i Parks arbejde er, at hvert samfund er en mere eller mindre succesfuld ”melting-pot”⁹⁰ – dvs. et sted hvor forskellige kulturer mødes og bliver blandet. Ved at de forskellige kulturer blandes, kan der ifølge Park opstå ”*acculturation*” og dermed assimilation. I denne forbindelse kan det diskuteres, hvorvidt romaerne har tilpasset sig til den danske kultur og om denne tilpasning, vil føre til total assimilation. Det er under alle omstændigheder sikkert at de romaer, der lever i Danmark i dag, ikke alle er fuldstændig assimilerede, da det er en kendsgerning, at der er romaer i landet. Det kan dog tænkes, at romaerne har mistet en del af deres kulturelle særpræg, eftersom at de har været nødt til at tilpasse sig den danske kultur.

Hylland Eriksen mener, at de grænser, der forhindrer total assimilation, både kan være internt eller eksternt konstruerede. I det sidste tilfælde kan diskrimination hindre fuldstændig assimilation. Han hævder, at det i romaernes tilfælde kan have betydning for opretholdelsen af gruppen, at de har en anderledes idé end majoritetssamfundet

⁹⁰ Eriksen, Thomas Hylland: *Ethnicity and Nationalism*, 2002, side 21

om, hvad der kendetegner ”det gode liv”. Mennesker, der definerer sig selv som romaer, har efter Hylland Eriksens mening andre mål end majoritetsbefolkningen⁹¹. Denne påstand kan vi dog være kritiske overfor, eftersom Hylland Eriksen ikke har nogle konkrete eksempler på, at romaernes værdier er anderledes end f.eks. danskerne og han har ikke selv beskæftiget sig med romaerne i sit feltarbejde. Måske kan han have ret i, at nogle romaer har andre mål i livet end os danskere, men der er formentlig også mange romaer, som har mange af de samme mål. Hylland Eriksen påpeger desuden selv, at anden eller tredjegerationsindvandrere ofte bedre kan identificere sig med majoritetens værdier. Og da en del af de romaer, der bor i Danmark, også kan betegnes anden eller tredjegerationsindvandrere, kan det tænkes, at de har fået nogle værdier, der lægger sig mere op af majoritetens.⁹²

Biljana Muncan er et eksempel på en roma, der udefra virker meget ”dansk”, men som stadig står ved sin roma-identitet. Hun kan aldrig blive fuldstændig assimileret, så længe hun ikke selv ønsker det. Ifølge Biljana Muncan er der flere tusinde romaer i Danmark, som er godt integrerede i det danske samfund, og som ikke umiddelbart står frem med deres roma-identitet. Denne gruppe kan på den ene side opfattes som fuldstændig assimilerede, men på den anden side kan der være mange af dem, der stadig ser sig selv som romaer. Ifølge Biljana Muncan bliver der i opdragelsen, lagt stor vægt på, at det er værdifuldt at være roma, og derfor er der mange romaer, der er stolte af deres roma-identitet. Dette, mener hun, er styrkende for gruppen. En årsag til at mange romaer, ikke vil stå frem med deres etniske identitet, mener hun, kan være frygten for at blive diskrimineret.

Som vi har belyst i historieafsnittet, er romaerne gennem historien altid blevet forfulgt, og de har mange dårlige erfaringer med majoritetssamfundet. I dag er der mange negative stereotyper om romaerne, som har været opretholdt helt tilbage fra 1500-

⁹¹ Eriksen, Thomas Hylland: *Ethnicity and Nationalism*, 2002, side 136

⁹² Eriksen, Thomas Hylland: *Ethnicity and Nationalism*, 2002, side 21-23

1600tallet, og det mener vi kan være en af grundene til, at nogle romaer ikke vil afsløre deres roma-identitet

Hylland Eriksen hævder, at etniske gruppers grænser er relative, og at betydningen af dem varierer situationelt. En persons etniske identitet kan således skifte situationelt mellem f.eks. en roma-identitet og en dansk identitet. Lise Sølund mener, at det kan være uklart, hvor og hvornår ens etniske identitet skal komme til udtryk. Dog hævder hun, at dette ikke er noget problem, så længe man er en del af den kulturelle majoritet, for på den måde er ens livsform mere eller mindre som 'de andres'. Ifølge Hylland Eriksen er der nogle situationer, hvor etnicitet er relativt ubetydelig, og andre hvor etnicitet udgør en afgørende mekanisme for inklusion og eksklusion såvel som en klar 'guideline' for opførsel. Hylland Eriksen påpeger, at der også er kontekster, hvor det kan være svært at tillægge et individ en bestemt etnisk identitet.

"People who are 'betwixt and between', to use Victor Turners famous phrase, can be numerous and tend to mess up any neat system of contrasts in ethnic classification".⁹³

Han mener altså, at der kan opstå problemer, hvis en person tilhører to grupper på samme tid, og disse grupper til dels bliver defineret gennem et gensidigt kontrastforhold.

"In a social environment where one is expected to have a well-defined ethnic identity, it may be psychologically and socially difficult to 'bet on two horses'".⁹⁴

⁹³ Eriksen, Thomas Hylland: *Ethnicity and Nationalism*, 2002, side 62

⁹⁴ Eriksen, Thomas Hylland: *Ethnicity and Nationalism*, 2002, side 63

Hylland Eriksen anvender benævnelsen “ethnic anomalies”⁹⁵ om individer, der ikke har en klart defineret identitet. En typisk ’anomalous’ kategori, hævder han, er den, der består af anden- og tredjegerations indvandrere i Europa. De kan betegnes som ’hverken-eller’ eller ’både-og’, afhængig af situation og/eller en større kontekst. Disse personer betragter muligvis sig selv og bliver måske også af andre betragtet som tilhørende den samme etniske gruppe som deres forældre, men de kan dog også selv opfatte det, som om de har tilpasset sig til majoritetens kultur. Forudsat at disse grupper er permanente minoriteter, kan situationen føre til enten assimilation til den dominerende gruppe eller etnisk ’indlemmelse’. Den førstnævnte mulighed kræver, at den dominerende gruppe tillader nye medlemmer (hvilket ikke altid er tilfældet). Den anden har to varianter: Den ’anomalous’ gruppe vil muligvis danne en ny gren og erklære sig selv en ny etnisk kategori; eller medlemmerne af gruppen kan vælge at fortsætte med at være loyale overfor deres forældres/bedsteforældres etniske kategori, selvom de er klar over, at de adskiller sig kulturelt. Ifølge Hylland Eriksen består dette alternativ i, at man insisterer på, at man stadig er A, selvom man har overtaget nogle af B’s vaner.

Liégeois taler om, at styrken ved romaernes kultur er fleksibiliteten. Vi mener, at fleksibiliteten kan have betydning for en fortsat opretholdelse af romagruppen, fordi romaerne gennem historien har optaget meget fra andre kulturer og alligevel har kunnet bevare deres etniske identitet.

Kan romaer defineres som ’ethnic anomalies’? Og hvad betyder det for romaernes identitetsdannelse at leve på grænsen mellem to kulturer?

Som eksempel kan her nævnes Biljana Muncan. Når hun tager på universitetet, tillægger hun sig måske mere en dansk identitet, hvorimod i andre situationer. Når hun er sammen med familien og andre romaer, er hendes romaidentitet måske mere fremtrædende.

⁹⁵ Vi anvender den engelske betegnelse, da vi ikke mener at der findes et ord på dansk der dækker begrebet.

”Det er jo på det helt personlige plan. Jeg er en del af det sociale netværk. Altså jeg er jo en del af den gruppe, det er sådan jeg definerer mig selv. Jeg kender dem og de kender mig og de kender min far og mor osv.”⁹⁶

Men på den anden side føler hun sig også dansk:

”... identitet er jo sådan en mærkelig størrelse, og selvfølgelig føler jeg mig dansk, og det tror jeg, at de fleste romaer fra min generation også gør. Altså, jeg er jo roma og jeg er dansk.”⁹⁷

Vi fortolker citatet som, at Biljana Muncan ikke vil påtvinges en bestemt identitet. Hun opfatter sig som roma, men samtidig føler hun sig dansk. Hun modsætter sig assimilation, i og med at hun står ved sin roma-identitet. Da vi interviewede Biljana, fortalte hun os dog, at hun selv holdt sin etniske identitet skjult igennem sin barndom, fordi hun ofte blev mødt af negative stereotyper.

Ifølge Hylland Eriksen bliver etniske 'anomalies' ofte forbundet med en af to grupper, og oftest den gruppe, der er lavest rangeret i samfundet. Andre føler sig fanget mellem to etniske grupper. Han hævder, at det er en almindelig opfattelse, at anden og tredjegerations indvandrere i europæiske byer oplever identitetsproblemer. Her taler han om indvandrere fra ikke-europæiske lande, eftersom det ofte er dem, der bliver opfattet som indvandrere, i og med at de opfattes som kulturelt forskellige fra europæere. Vi mener, at denne kategori også indbefatter romaerne. Hylland Eriksen skriver, at studier af identitetsprocesser peger i retning af, at en klar ”acculturation”⁹⁸

⁹⁶ Interview med Biljana Muncan, se bilag 2, side 3

⁹⁷ Interview med Biljana Muncan, se bilag 2, side 4

⁹⁸ Begrebet 'acculturation' er direkte oversat fra Parks begreb 'acculturation'.

finder sted blandt denne gruppe. Forstået på den måde at deres levevis og værdier forandrer sig og tilpasses værtslandet.

Ifølge Hylland Eriksen er der intet klart bevis for den antagelse, at det er problematisk at leve ”i to kulturer”, men det kan dog være svært at håndtere i et samfund, hvor man forventes at have en entydig identitet. Hylland Eriksen hævder at denne problemstilling ikke er naturgiven, men at den opstår i bestemte sammenhænge, hvor historie, ”rødder” og kulturel identitet opfattes som vigtige for den menneskelige tilværelse.

I denne forbindelse tales der ifølge Hylland Eriksen ofte om psykologiske behov for stabilitet og sociale behov for gruppetilhørsforhold. Det er dog sjældent at sådanne påstande begrundes, og Hylland Eriksen mener ikke, at der er grund til at antage at disse ”behov”, såfremt de virkelig eksisterer, kun kan tilfredsstilles ved, at alle har en kultur. Mennesker kan efter Hylland Eriksens mening meget vel føle tryghed og sikkerhed uden at have en fast forankring i en national kultur. Det er en almindelig opfattelse, at mennesker har et behov for en fast identitet og dybe rødder, men Hylland Eriksen mener, at denne opfattelse muligvis gør mere skade end gavn, da den tvinger folk til at påtage sig en identitet, om de vil det eller ej. Det er derfor muligt at, det største problem, for dem der er ”fanget” mellem to kulturer, er, at en samlet offentlighed kræver at, de påtager sig en entydig etnisk og kulturel identitet.

Kan man stadig tale om en kontinuitet i det danske majoritetssamfundets reaktion på romaernes tilstedeværelse i landet?

Vi har tidligere fastslået, at romaerne hører under betegnelsen *urban minoritet* ud fra det kriterium, at de ikke har krav på et fast territorium. En anden betegnelse for en urban minoritet er som nævnt en *diaspora*. Vi mener godt at kunne benævne romaer som en diaspora, da de som et folk kan anses som en udflyttergruppe fra en større befolkningsgruppe, og da deres rødder stammer mange forskellige steder fra.

På baggrund af de opstillede teorier og vores historiske viden om romaerne mener vi at kunne udlede forståelser for, hvad det har betydet for romaerne ikke at have kulturelle rødder bundet til et fast sted. Romaerne anser dem selv for værende et verdensfolk, der har det meste af Europa som deres bagland og fortid.

Vi mener, at romaerne som gruppe er blevet knyttet sammen, på baggrund af en fælles historie som et forfulgt og marginaliseret folk. Denne samhørighedsfølelse finder man i Helsingør, hvor størstedelen af de romaer, der er bosat i Danmark, har samlet sig. Det, at de ønsker at bo nær hinanden, forestiller vi os, er et ønske fra romaernes side om at værne om det fællesskab deres kultur skaber. Vi ser det derfor sandsynligt, at det vil knytte gruppen yderligere sammen, hvis en stat fører en streng politik som eksklusionspolitik.

Hylland Eriksen pointerer, at etniske minoriteter, ofte ser sig presset af majoriteten til at indordne sig, uanset hvilken politik, der praktiseres. Den politik, der bliver ført overfor romaerne, ser vi som en afgørende faktor for hvor meget, det forventes at de deltager i majoritetssamfundet. Spørgsmålet er bare, hvorvidt romaerne reelt har mulighed for at deltage i majoritetssamfundet? Og i hvor høj grad de ønsker deltagelse?

Hvordan har romaerne reageret på Danmarks politik?

Ifølge Hylland Eriksen kan minoriteterne reagere forskelligt på statens politikker på området. Han nævner fire mulige reaktioner. Den første mulighed er at *lade sig assimilere*. Det er dog ikke alle etniske minoriteter, der har denne mulighed. En minoritetsgruppe, der samtidig er en økonomisk underklasse, er fra majoritetssamfundets synspunkt ikke en særlig attraktiv gruppe. Derfor ønsker majoriteten ikke at lade denne gruppe assimilere sig. Desuden kan assimileringen blive vanskeligere, når ydre karakteristika spiller ind som hudfarve eller lignende.

De etniske grupper, der aktivt modsætter at lade sig assimilere, vælger i stedet at styrke gruppens fælles ideologi og indre sammenhold. Denne strategi betegner Hylland Eriksen *etnisk inkorporering*. Minoritetsgruppen ønsker i dette tilfælde at leve

fredeligt i udkanten af majoritetssamfundet samtidig med, at den bevarer sin distinkte kultur. Denne strategi kan til fordel for minoritetssamfundet lede til forhandlinger om begrænset selvbestemmelse f.eks. i lokalpolitiske spørgsmål. Ydermere er *løsrivelse* en mulig reaktion, som i alle tilfælde vil være uforenelig med den pågældende stats politik, da strategien i ordets forstand går på, at minoriteten vil løsrive sig fra majoritetsbefolkningen uden nogen form for politisk forhandling. Sidste mulighed er, at minoriteten *lader sig integrere*, og denne form er for de fleste minoritetsgrupper den mest fordelagtige, men heri ligger problematikken om, hvor meget de kan integrere sig, samtidig med at de bevarer deres kultur og identitet.

Det er problematisk for os at sige noget overordnet om romaernes reaktion på den danske stats politikker, da vi for at undersøge dette, skulle have talt med adskillige romaer. Alligevel vil vi, på baggrund af vores litteratur og interviews, forsøge at pege på hvilke af Hylland Eriksens begreber, der bedst stemmer overens med romaernes reaktion på den danske stats politikker.

Vi mener, at romaerne i overvejende grad i dag ønsker at kunne indgå i majoritetssamfundet samtidig med, at de bevarer deres distinkte kultur. Der er dog også romaer, som modsætter sig tilpasning til det danske majoritetssamfund, bl.a. de romafamilier i Helsingør, der ikke ønsker deres børn i det danske skolesystem. Denne beskrivelse ligger sig bedst op af Hylland Eriksens begreb *integration* med tilføjelse af *etnisk inkorporering*.

Hylland Eriksen pointerer samtidig, at de mulige reaktioner er relative og kan foregå samtidig i en kombination. Som nævnt ovenfor er der formentlig romaer, der ser sig nødsaget til eller som selv ønsker at integrere sig mere i det danske samfund end andre romaer. Desuden har nogle romaer sandsynligvis bedre muligheder for at blive integrerede end andre.

For at en etnisk gruppe som romaerne kan vælge at lade sig integrere, må de som før nævnt nødvendigvis først have muligheden fra majoritetssamfundets side. Biljana

Muncan mener, at det danske majoritetssamfund har en misforstået opfattelse af, at romaerne ikke selv ønsker at integrere sig.

"Myndighedernes strategi har altid lagt sig efter denne her kulturforklaring, altså at romaerne har en problematisk kultur, der forhindrer en integration i samfundet. Det er den opfattelse man har fra myndighederne og den har man jo stadig i dag. (...) man har den der meget faste idé om at romaer eller sigøjnerne, som det jo egentlig er et udtryk for den her opfattelse, de vil simpelthen ikke integrere sig og de er kriminelle og de har ikke lyst til at integrere sig, og det er en meget stor hindring, så kan man sgu heller ikke!"⁹⁹

Biljana Muncan udtrykker her en oplevelse af, at myndighedernes tilgang til at få romaerne integrerede bygger på nogle negative stereotyper omkring romaernes kultur. Dette, mener hun, er med til at hæmme den integrationsproces romaerne i realiteten ønsker.

Etniske hierarkier og relationer

Ifølge Hylland Eriksen og Sørheim er stigmatisering¹⁰⁰ og marginalisering af etniske minoriteter baseret på, at de har ringe magt i forhold til majoritetssamfundet og ikke nødvendigvis på deres kultur. Etnicitet (kontakten mellem minoritet og majoritet) skaber efter Hylland Eriksen og Sørheims mening ikke af sig selv en ujævn magtfordeling, da der eksisterer multietniske samfund, hvor klasseforskellene ikke følger etniske linier. Sådanne samfund vil i høj grad være prægede af det, som Hylland Eriksen og Sørheim definerer som *horisontal etnicitet*. Det vil sige etniske relationer, der ikke indebærer placering i et classesystem. Her er det ikke kun én af de etniske grupper, der sætter dagsordenen indenfor eksempelvis økonomi og politik i samfundet.

⁹⁹ Interview med Biljana Muncan, se bilag 2, side 9

¹⁰⁰ Stigmatisering betyder ifølge Hylland Eriksen og Sørheim "stempling" som mindreværdige, fordi man har bestemte kulturelle eller udseendemæssige træk som anses for mindreværdige.

Mange vestlige samfund er derimod præget af *vertikal* etnicitet, som indebærer, at de etniske relationer er placeret i et lodret rangssystem.¹⁰¹ I sådanne samfund er det en gængs opfattelse, at den stærkeste kultur er bedre end ”de andres”. Vi mener, at Danmark er et eksempel på et samfund, der er præget af vertikal etnicitet, eftersom der er en hierarkisk opdeling mellem majoritetsgruppen og minoritetsgrupperne, og derfor er etniske minoriteter såsom romaerne ofte lavt rangerede i den sociale rangorden. F.eks. lever mange romaer i Helsingør i sociale boligbyggerier og klarer sig ved hjælp af bistand eller småjobs.

Jarl Gerner, der er skoleinspektør i Helsingør kommune, mener, at romaerne ofte befinder sig lavt på den sociale rangstige, fordi at deres kultur adskiller sig meget fra den danske ved, at de har en slap moral med hensyn til kriminalitet, de larmer i opgangene, holder sig adskilte fra majoritetssamfundet m.m. Disse erfaringer stammer fra hans arbejde med romaerne. Det er netop denne opfattelse af, at det er romaernes kultur, der ligger til grund for problemerne, som Biljana Muncan mener, er hæmmende for integrationen.

*"Mange af familierne har forskellige hemmeligheder som de ikke vil ud med. Mange af dem har f.eks. nogle kriminelle ting kørende eller har været i fængsel. Mere end 60 % har været i fængsel. Ifølge deres kultur må man nemlig gerne berige sig på andres bekostning. Det er ikke noget man ser ned på."*¹⁰²

I citatet giver Jarl Gerner udtryk for, at det blandt romaer er i orden at berige sig på andres bekostning. Dette opfatter han som en moral, der støder sammen med den danske. Når han taler om romaerne og deres moral, konstruerer han en danskhed og en tilhørende moral som én samlet størrelse, der står i modsætning til hans opfattelse

¹⁰¹ Eriksen, Thomas Hylland og Sørheim, Torunn Arntsen: *Kulturforskelle – kulturmøder i praksis*, 2001, side 68

¹⁰² Interview med Jarl Gerner, se bilag 3, side 2

af romaernes moral. Han indikerer, at danskheden udelukkende er positiv og at danskerne altså ikke har en slap moral, er arbejdsløse osv.

Jarl Gerners udlægning i citatet kan nemt virke stigmatiserende, og dette kan ifølge Hylland Eriksen være risikabelt, for i og med at stereotyper kobles til en rangorden, kan det resultere i en kollektiv stigmatisering og diskriminering af hele den etniske gruppe.

Majoritetssamfundet har ifølge Hylland Eriksen et overtag, når det kommer til symbolsk kapital, og med dette menes der, at det er majoriteten der udover at have magten når det kommer til politik og økonomi, også behersker de kulturelle udtryksmåder bedst. Majoritetssamfundet har altså symbolmagten og dermed ”*retten til at definere, hvordan verden ser ud*”¹⁰³. Eksempelvis har det danske samfund som majoritet retten til at bestemme, hvordan verden skal se ud for romaerne i Danmark indenfor familielivet, arbejdslivet og det politiske liv. Majoritetssamfundet definerer hvilke normer og hvilken moral, der er mest korrekt. Overfor romaerne repræsenterer Jarl Gerner majoritetssamfundet og har dermed en vis symbolsk kapital. I hans arbejde som skoleinspektør er han involveret i romaers skolegang. Han er med til at tage beslutninger, der påvirker deres dagligdag, og han er dermed medvirkende til, at afgøre *hvordan verden skal se ud* for romaerne i Helsingør.

Integration af romaerne i Danmark

I det historiske afsnit har vi undersøgt den danske stats behandling af romaerne gennem tiderne. Vi vil forsøge at sætte denne udvikling i forhold til den nutidige politik, for at se om der er en kontinuitet i behandlingen af romaerne. I dag bliver der på formelt, politisk plan ført integrationspolitik overfor romaerne, men vi vil undersøge, om man kan tale om romaerne stadig i dag, til en vis grad, bliver ekskluderet eller assimileret i det danske samfund. Dette, mener vi, især er aktuelt i forbindelse med

¹⁰³ Eriksen, Thomas Hylland og Sørheim, Torunn Arntsen: *Kulturforskelle – kulturmøder i praksis*, 2001, side 101

situationen med romaerne i Helsingør, da kommunen er blevet anklaget for race-segregation pga. romiklasserne.

For nylig har menneskerettighedskommissæren Alvaro Gil-Robles kritiseret romiklasserne i Helsingør, da han mener, at Danmark derved støtter race-segregation. Kritikken blev fremlagt i en rapport d. 8. juli 2004, efter at han havde besøgt Danmark i april måned. Konklusionen på Alvaro Gil-Robles rapport var følgende:

“Such classes give rise to three problems. Firstly, I find it difficult to understand, why those Roma children, who are in need of special education, cannot be placed in the regular classes offering special education (...) Such segregated classes give rise to serious doubts as to the equality of access to quality education. It is, secondly, of evident concern, that part of the criteria for the placement of children in such classes is their ethnic background. Such segregation may lead to (...) inevitably detrimental effects for their prospects for future education and employment. Thirdly, such a policy is very likely to increase the exclusion of the Roma children from the mainstream society. I therefore strongly encourage that alternative solutions be considered.”¹⁰⁴

Alvaro Gil-Robles mener, at romiklasserne rejser tre hovedproblemer. Først og fremmest kan der let rejses tvivl, om romabørnene får lige muligheder til kvalitetsundervisning som danske børn. Han forstår ikke, hvorfor romabørnene ikke kan gå i normalklasser samtidig med, at de får tilbudt specialundervisning. Dernæst finder han det problematisk, at udvælgelsen af de børn, der bliver placeret i disse klasser, delvist afhænger af etnisk tilhørsforhold. Det faktum kan have konsekvenser for disse individers fremtid mht. uddannelse og arbejde. Det tredje han nævner, er det faktum, at klasserne ekskluderer romabørnene fra majoritetssamfundet.

¹⁰⁴ www.inm.dk/imagesUpload/dokument/commDH2004DenmarkReport.pdf

Den 13. september 2004 blev romiklasserne erklæret ulovlige af tilsynsrådet, men i dag eksisterer der stadig en romiklasse, som kommunen har søgt dispensation om at kunne bevare, indtil den er afviklet. Undervisningsminister Ulla Tørnæs (V) har netop (den 2. december 2004) afvist kommunens ønske om dispensation.

Helsingør kommune afviser anklager om racesegregation, og skoleinspektør Jarl Gerner hævder, at klasserne ikke er oprettet specielt for romabørn, men for børn med et fravær, der overstiger 50 %. Derfor bliver den tilbageværende romiklasse i dag kaldt F-klasse. Jarl Gerner hævder, at det var den bedste løsning at oprette disse romiklasser, da børnene ellers ikke kom i skole, og han mener, at det har været en succes. Dog er han bevidst om, at børnene ikke får de samme sociale kompetencer som eleverne i de ”almindelige” klasser, hvilket er med til at ekskludere romagrupperne.

”Men man kan ligesom ikke begge dele. Jeg aner ikke, hvordan vi skulle gøre det på en bedre måde. Dem, der har fået lov til at komme over i en normal klasse, er stoppet med at komme i skole efter lidt tid igen. Hvis børnene er i skole, så kan vi lære dem noget, og hvis de ikke er, kan vi ikke. Det er mit udgangspunkt, bare vi kan få dem herhen, så kan vi lære dem noget. Både social og faglig kompetence.”¹⁰⁵

Det fremgår af citatet, at det vigtigste for Jarl Gerner er, at børnene kommer i skole – for så kan de lære dem noget. Selvom han er bevidst om, at romabørnene i romiklasserne ikke får de samme sociale kompetencer som børnene i normalklasser, så får de alligevel en større social kompetence, end hvis de slet ikke mødte i skole.

Vi finder det problematisk, at romabørn bliver adskilt fra danske børn, da det hæmmer integrationen af dem både på nuværende tidspunkt og senere hen. Ifølge Biljana Muncan har de børn, der går i romiklasserne nu, forældre der selv har gået i disse klasser. Dette mener vi, viser, at integrationen ikke har virket efter hensigten, da de

¹⁰⁵ Interview med Jarl Gerner, se bilag 3, side 3

samme problemer med at komme i skole og følge undervisningen går igen fra generation til generation. Disse faktorer og det at klasserne er blevet erklærede ulovlige af menneskerettighedskonventionen, giver os et indtryk af, at romiklasserne ikke er den bedste løsning. Vi er dog bevidste om, at der er forskel på teori og praksis. I teorien er det ønskværdigt, at alle romabørn kunne gå i normalklasser, men dette har ikke altid fungeret i praksis. Helsingør kommunes formål med oprettelse af romiklasser var først og fremmest baseret på at få romaerne til at komme jævnlige i skole.¹⁰⁶ Følgende citat er Jarl Gerners udtagelse om, hvorfor der var behov for disse klasser:

"Forældrene kom med undskyldninger for at holde børnene hjemme, og det er karakteristisk for dem i Helsingør. Så fandt vi ud af i skolevæsenet, at det ikke var holdbart, at sigøjnere var i normale klasser, for de ødelagde det for de andre børn, og de fik ikke selv noget ud af det."¹⁰⁷

Han giver udtryk for, at romabørnene har haft svært ved at indgå i normalklasserne. De har bl.a. haft vanskeligheder ved at følge med i undervisningen pga. for højt fravær og ringe sproglig kompetence i dansk. Dette er faktorer, der har givet dem dårligt selvværd og har medvirket til at de bl.a. ødelagde undervisningen for de andre børn. Jarl Gerner giver i interviewet udtryk for, at romaforældrene ser det vigtigere, at deres børn bliver hjemme og lærer om romakulturen.

Udover oprettelsen af særlige klasser for romaer, har Helsingør kommune også oprettet et specielt socialkontor udelukkende for romaer, da kommunen mener, at det er nødvendigt at de, der arbejder med romaerne, skal have et større kendskab til deres kultur og levevis. Ifølge Biljana Muncan finder mange romaer dette tiltag diskriminerende, da de ønsker at blive behandlet på lige fod med danskere.

¹⁰⁶ Det skal siges at de ikke udelukkende blev oprettet for romaer, men for børn der havde en fraværprocent på over 50 procent

¹⁰⁷ Interview med Jarl Gerner, se bilag 3, side 2

På baggrund af de forskellige tiltag, der er blevet gjort i Helsingør, konkluderer vi, at den nutidige behandling af romaer stadig indeholder elementer af eksklusion, da det, Helsingør kommune rent faktisk gør, er at adskille romaerne fra danskerne. Vi mener, der er en overbevisning om, at romaerne er kulturelt forskellige fra danskere, hvorfor det nærmest er umuligt at forene disse. Desuden mener vi, at de stereotyper, der er om romaerne, fastlåser dem i et negativt billede, der ikke er let at ændre på, da de er historisk forankrede.

Vi mener desuden, at romaerne, på baggrund af deres fortid som et forfulgt og marginaliseret folk (jf. historieafsnittet), kan have udviklet en uvilje til at indgå i majoritetssamfundet. Jarl Gerner har erfaring med dette:

"Romaerne er afvisende overfor en socialpædagog eller socialrådgiver, og det er igen noget i deres kultur. Andre må ikke vide noget om dem. Der kommer en fremmed "gaje", som repræsenterer en autoritet, der kan gøre ondt og stille krav."¹⁰⁸

Vi er dog bevidste om, at Jarl Gerner i dette citat igen konstruerer en danskhed, der står i modsætning til romaernes kultur. Han indikerer, at det ikke ligger til danskere at være afvisende overfor en socialpædagog eller en socialrådgiver, men at det derimod er noget særligt for romaerne. Vi formoder, at mange danskere med sociale problemer også ville være afvisende overfor en socialrådgiver, der blander sig i privatlivet.

Sociale problemer kontra kulturelle forskelle

Biljana Muncan fortalte i vores interview med hende, at hun er uenig i den politik, Helsingør kommune fører overfor romaerne. Hun mener ikke, at problemerne omkring romaerne er opstået, fordi de er romaer, eller fordi det er en del af deres kultur, som Jarl Gerner derimod mener. Hun mener, det er sociale problemer, på lige fod med de sociale problemer nogle danskere har, der er årsagen til de konflikter, der ek-

¹⁰⁸ Interview med Jarl Gerner, bilag 3, side 3

sisterer. Hun argumenterer for dette ved at pointere, at det ikke er alle romafamilier i Helsingør, men at det kun drejer sig om ca. 30 familier, der har problemer. Hun mener, at kommunen bør nedlægge det særlige socialkontor for romaer, da det først og fremmest er diskriminerende, og da de problemer nogle romaer har, ikke er kulturelt forankrede. Biljana refererer til et dialogmøde, hun for nogle år siden deltog i med de to socialrådgivere, der er tilknyttet socialkontoret i Helsingør kommune, hvortil der mødte 40 romaer op:

”... og alle spurgte om hvorfor der skulle være et særligt socialkontor for dem? Hvorfor har de ikke mulighed for at vælge et socialkontor ligesom alle andre? Og det viser jo, altså det er, at der er så mange der møder op, og så det at de rent faktisk (...) havde nogle rigtig gode spørgsmål, og de [to socialrådgivere], kunne jo ikke svare på dem”¹⁰⁹

På trods af at romaerne, som tidligere nævnt, har en uvilje til at deltage i majoritetssamfundet, viser ovenstående citat, at de ikke ønsker at blive forskelsbehandlede.

Hylland Eriksen mener, at der er mange forskellige opfattelser af, hvad det gode liv er, og kulturelle værdier samt prioriteringer varierer fra en etnisk minoritet til en anden, og disse værdier m.m. varierer endda mere synligt overfor storsamfundet. Hylland Eriksen nævner her romaer, som han mener, særligt har formået at bevare en særpræget identitet i udkanten af majoritetssamfundet, han skriver om deres forhold til majoriteten:

”The Gypsy-Gorgio (...) dichotomisation in contemporary European societies, for example, rests on perceptions of mutual cultural differences and value differences, the effects of which may be observed in actual social processes (Okely,

¹⁰⁹ Interview med Biljana Muncan, se bilag 2, side 7

1983; Stewart, 1991). *People who define themselves as Gypsies clearly have different aspirations and pursue different goals from those of the majority population. When they stereotype the Gorgios as unclean and dishonourable people, they generalise from their interpretations of observed Gorgio behaviour.*”¹¹⁰

Det er disse konkret forskellige opfattelser af, hvad *det gode liv* er, som ifølge Hylland Eriksen gør, at romaerne og majoritetssamfundet ikke har forståelse for hinandens kulturer. Romakulturen bliver ofte opfattet som uciviliseret, og romaerne er derfor blevet diskriminerede. Hylland Eriksen og Sørheim betegner en kultur, der værdimæssigt ligger langt fra ens egen som ”fjernkulturel”. Majoriteten har ofte en opfattelse af, at de ”fjernkulturelle” er så forskellige, at de ikke har brug for, eller ret til, de samme rettigheder som os. I Danmark har romaer ikke altid haft de samme rettigheder som danskere. Et tydeligt eksempel på dette er, at Kong Christian III i 1554 gav tilladelse til at slå alle ”tater” ihjel og stjæle deres ejendele. Det var først efter Danmarks stadfæstelse af Menneskerettighedskonventionen i 1953, at romaerne officielt fik de samme rettigheder som danske statsborgere. Den såkaldte ”krig på Amager” i 1968 og romiklasserne i dag er dog eksempler på, at romaerne alligevel er blevet diskriminerede.

Nogle, og som tidligere nævnt Biljana, mener, at romiklasserne burde afvikles, fordi de romabørn, der går i klasserne, er der udelukkende pga. sociale problemer i familien. Der burde derfor tages hånd om de enkelte problemer, der måtte være i familierne, på lige fod med danske familier, sådan at børnene bedre kan passe deres skolegang. Andre og bl.a. Jarl Gerner ser mere romabørnenes problemer med deres deltagelse i skolesystemet som kulturelt baserede. Romaerne har ikke kulturel tradition for uddannelse, og dette ses som en potentiel forklaring på romaernes manglende interesse for at uddanne sig.

¹¹⁰ Eriksen, Thomas Hylland: *Ethnicity and Nationalism*, 2002, side 136

På baggrund af det overstående mener vi, at kunne udlede forskellige tilgange til forståelsen af problemer i forhold til integration af romaerne. Problemerne kan enten være socialt eller kulturelt betinget, men vi mener ikke, at man kan adskille de to årsagsforklaringer. Romaer er forskellige, og man kan derfor ikke generalisere om dem, og hvad deres specifikke problemer bunder i. Det er farligt og problematisk kun at fokusere på og handle ud fra én af årsagsforklaringerne, da man hermed overser andre muligheder og forklaringer. I stedet mener vi, at der ofte kan ske en forveksling mellem de sociale problemer og de kulturelle forskelle, hvilket kan forårsage misforståelser kulturene imellem.

Det nyeste tiltag mht. romiklasserne er, at Helsingør kommune igen søger om dispensation for at de fortsat kan eksistere. For at få lovliggjort klasserne, vil kommunen gerne bøje loven lidt og benytte en anden paragraf. Formanden for børne- og ungdomsudvalget i Helsingør kommune, Erling Hansen, mener at målet helliger midlet i sagen om romiklasserne, fordi det hele går ud på at få lært en særlig gruppe børn at læse og skrive.¹¹¹ Reaktionen fra undervisningsministeriet kender vi endnu ikke, og integrationsdebatten vil formentlig aldrig tage en ende.

Konklusion

Vi har i vores projekt undersøgt hvordan den danske stat, historisk set, har reageret på romaernes tilstedeværelse i landet. Derudover har vi undersøgt, i hvilken grad den historiske udvikling har haft betydning for konstruktionen af romaerne som etnisk gruppe og for minoritets- og majoritetsforholdet i dag.

¹¹¹ Hansen, Erling, formand for børne- og ungdomsudvalget i Helsingør kommune. Artikel i Metroxpress, d. 10. dec. 2004

Romaernes historie i Danmark, såvel som i resten af Europa, er på mange måder en historie om udryddelse, forfølgelse og udstødelse. Stort set siden romaernes ankomst til Danmark har de udgjort en uønsket og forfulgt minoritet.

Fra 1500-tallet og frem til 1952 førte Danmark overvejende eksklusionspolitik overfor romaerne. Eksklusionspolitikken var mere eller mindre umulig at gennemføre i praksis, hvorfor der sideløbende blev ført en assimilationspolitik. Assimilationspolitikens formål var at ”usynliggøre” og ”normalisere” romaerne i Danmark.

I 1953 blev konventionen for menneskerettigheder ratificeret af Danmark, og Regeringen gik gradvist over til at føre en integrationspolitik. Integrationspolitik skal i teorien vedligeholde minoriteternes kultur, samtidigt med at den kræver deltagelse i samfundets institutioner. Men for at deltage i samfundets institutioner kræver det ofte, at minoriteterne må opgive en del af deres kultur, og desuden kræver det, at de reelt har mulighed for at deltage.

På baggrund af vores analyser er vi kommet frem til, at der er en grad af kontinuitet i de politikker, de danske myndigheder har ført overfor romaerne. Som vi ser det, har målet med de politikker, der er blevet ført overfor romaerne gennem tiden, altid været romaernes forsvinden på den ene eller anden måde.

Som vi har belyst i analyse- og diskussionsafsnittet, findes der muligvis stadig elementer af eksklusions og assimilationspolitik i den politik, der bliver ført overfor romaerne i dag i Danmark. Og romaerne er til en vis grad stadig en marginaliseret og diskrimineret gruppe. I Helsingør bliver romaerne diskriminerede i skolesystemet, i og med at de bliver placeret i romiklasser og derfor ikke får de samme sociale og faglige kompetencer som danske børn. Mens kommunen selv mener, at det gavner integrationen, at romaerne er i disse klasser, mener flere internationale organisationer, at det derimod hæmmer integrationen.

Marginaliseringen af romaerne viser sig på mange områder. I hele Europa bliver romaer politisk marginaliserede, og de er ofte placeret nederst på den sociale rangstige. Da der for nylig var præsidentvalg i Rumænien, var der ca. 500.000 rumænere, der

var udelukket fra at stemme pga. at de ikke havde nogen identitetspapirer. En stor del af dem var romaer, som ikke har mulighed for at få identitetskort, fordi de ikke har nogen fast bopæl. De eksisterer ikke som borgere i Rumænien og har derfor ingen identitet eller rettigheder.¹¹² Det er dog vigtigt at gøre opmærksom på, at romaernes situation varierer fra land til land (og ofte også inden for det enkelte land), både hvad angår graden af marginalisering og karakteren og omfanget af den diskrimination, de udsættes for. Fælles er dog, at diskrimination og udstødelse er grundlæggende vilkår i romaernes virkelighed.

Det er svært at pege på nogle enkle årsager til, at romaerne har været og stadig i dag er en af de mest forfulgte og marginaliserede minoritetsgrupper i Europa. En af årsagerne kan være den udbredte negative stereotypificering af romaerne fra politikernes og andre offentlige personers side såvel som fra medierne. En stereotypificering som er dybt forankret i majoritetsbefolkningens bevidsthed i form af fasttømrede fordomme. Et bud på, hvorfor disse stereotyper om romaerne er opstået og opretholdt gennem tiden, kan være, at de har spillet en rolle i konstruktionen af f.eks. en dansk identitet. Før der kan være et ”vi”, er der brug for et ”dem”, og før nationen kan skabe et fællesskab, må der skabes en kontrast til andre. Dette fællesskab kan styrkes af opstillede fjendebilleder i form af stereotyper overfor minoriteter og udlændinge. Hvis staten kun skal indeholde folk ”af samme slags” med den samme kulturelle og etniske baggrund, er der ikke plads til en gruppe som romaerne. Og dette kan være en af forklaringerne på, at romaerne altid er blevet forsøgt ekskluderet af den danske stat.

Et af de hyppigste forbud i de danske anti-sigøjner love har været rettet mod romaernes omrejsende levevis. Dette mener vi er interessant, når man tænker på, at de forskellige europæiske lande i lang tid førte en eksklusionspolitik, der betød at romaerne var nødsaget til at rejse fra land til land. Som vi ser det, har nomadelivet altså langtfra altid været frivilligt. Alligevel bliver nomadelivet ofte opfattet som en vigtig del af

¹¹² www.dr.dk/nyheder. Tv-avisen d. 27.11.04

romaernes kultur. Liégeois peger netop på nomadelivet og fleksibiliteten som centrale elementer i romaernes kultur, og fleksibiliteten mener han er opstået, fordi romaerne har været nødt til at tilpasse sig til forskellige vanskelige situationer og forskellige samfund. Historien og relationen til majoritetssamfundene har altså haft betydning for konstruktionen af romaerne som etnisk gruppe.

På baggrund af vores analyser har vi udledt, at romaerne har en fælles historie som et forfulgt folk, at de har et fælles sprog og nogle fælles skikke og traditioner. Disse faktorer, mener vi, har været med til at forme en fælles romakultur og identitet. Det kan dog alligevel være svært at tale om én fælles romakultur og identitet, da der findes mange forskellige grupper af romaer, som lever spredt udover hele Europa. Der er noget, der binder alle romaer sammen, men det er måske ikke én oprindelig klart defineret kultur. Vi mener, at det er interessant, at Liégeois hævder at fleksibiliteten er romakulturens styrke, fordi romaerne altid har været nødt til at tilpasse sig til vanskelige situationer og forskellige samfund. Samtidig mener Jarl Gerner, at romakulturen er årsagen til problemerne med at få romaerne integreret i Helsingør kommune. Hvis romaerne, som Liégeois hævder, altid har udviklet tilpasningsstrategier for at tilpasse sig forskellige forhold, er spørgsmålet, om det i virkeligheden er majoriteten, der fastholder romaerne i en situation som marginaliseret minoritetsgruppe.

Litteraturliste

Litteratur anvendt til romaernes historie:

Primær litteratur

- Dyrland, Folmer: *Tatere og Natmandsfolk* (1872) doktordisputats, udgave fra 1974, Gyldendals Forlag.
- Enevig, Anders: *Sigøjnere i Danmark* (1969), Forlaget Fremad.
- Jensen, Heidi: *Kulturelle kamæleoner i den Kommunale Orden – et studie af sigøjnerne og danskerne i en dansk provinsby* (1996), specialeafhandling til Kandidateksamen – Institut for Antropolog, Københavns Universitet.
- Liégeois, Jean-Pierre: *Gypsies – an illustrated history* (1986), oversat af Tony Berrett. - London: Al Saqi Books, cop.
- Liégeois, Jean-Pierre: *Gypsies and Travellers* (1987), Council of Europe, Publications Section
- Liegeois, Jean-Pierre og Gheorghe, Nicolae: *Roma/Gypsies: A European Minority* (1995), tidsskriftet: "Minority Rights Group International".

Sekundær litteratur

- Benz, Wolfgang (artikel): *Det andet folkemord – Forfølgelsen af sinti og romaer* (2000), Forlag Operation Dagsværk.
- Bjørkman, Anne: *Minoriteter og minoritetsforståelse i Europa* (2000), Forlag Operation Dagsværk.
- Blüdnikow, Ben: *Kan vi bare lade som ingenting overfor sigøjnerne?* (1992), Berlingske Tidende 16. november.
- Olesen, Line (artikel): *Sigøjnerne under 2. verdenskrig* (2000), Forlag Operations Dagsværk.

- Pedersen, Fritz: *Skyd zigeunerne: zigeunernes Holocaust under nazismen 1933-45* (1990), Forlaget Carnet.
- Ritzau (artikel): *Helsingør vil bevare ulovlig romaklasse* (2004)
- Thing, Morten (artikel): *Renhed og uvished. Om vores indre sigøjner – og de virkelige* (2000), Forlag Operations Dagsværk/danskhæfte.
- *Politikens ord med historie* (1994), Politikens Forlag.

Hjemmesider til fakta om romaer:

www.romnet.dk (Biljana Muncan er indehaver af denne)

www.romanet.dk

www.geocities/paris/5121/patrin.htm

www.romnews.com

www.romahistory.com

www.dr.dk/nyheder. (Tv-avisen den 27.11.04)

Litteratur anvendt til socialantropologiske teorier:

Primær litteratur

- Eriksen, Thomas Hylland: *Ethnicity and Nationalism* (2002), Forlag Pluto Press Ltd.
- Eriksen, Thomas Hylland og Sørheim, Torunn Arntsen: *Kulturforskelle – kulturmøder i praksis* (2001), Forlaget Munksgaard Danmark.

Sekundær litteratur

- Andersen, Heine: *Sociologi - en grundbog til et fag* (2000), Hans Reitzels Forlag, red.
- Jensen, Carsten (artikel): *Vi bliver aldrig verdensborgere* (2003) Politiken 16. oktober, 2. sektion, side 2.

- Kruse, Tove Elisabeth: *Historisk Kulturanalyse* (2003), Roskilde Universitetsforlag.
- Kvale, Steinar: *Interview* (2003), Hans Reitzels Forlag.
- Liep, John og Olwig, Karen Fog: *Komplekse liv – kulturel mangfoldighed i Danmark* (1994), Akademisk Forlag.
- Neergaard, Pernille Dibbern et al.: *Politikens store fremmedordbog* (1996), Politikens Forlag.
- Søelund, Lise: *Kulturens vilkår i en globaliseringstid* (2002), Akademisk Forlag.

English summary

This project deals with the current situation of the Roma minority in Helsingør. We have chosen to combine an anthropological perspective with a historical perspective. In the first part of the project we present some central anthropological theories. Subsequently we present the history of the Roma in Denmark and the main political strategies used by the states in their dealings with minorities. The following part of the project consists of a discussion and analyse of the roma culture/identity and their history. Furthermore we discuss what kind of effect the history has had on the ethnic relation between the Roma minority group and the Danish majority. Our conclusion is that there is continuity in the different political strategies practised by the Danish state towards the Roma people as well as in the view upon the Roma.

Bilag 2: Interview med Biljana Muncan d. 4. november 2004

Synes du man kan tale om en speciel romaidentitet? Er der noget der binder alle romaer sammen? *Jeg synes det er meget svært, fordi det er jo...Det er sådan..I Danmark har man én dansk national identitet, og det har man fordi den har man arbejdet på i rigtig mange mange år. Romaer har selvfølgelig det til fælles, at de altid har været marginaliseret i de samfund de nu har været i. Men ellers synes jeg der er mange forskellige...altså grupperne er jo meget forskellige. Altså jeg er jo opdraget som roma, og jeg ved jeg er roma. Det er sådan lidt svært. Altså vi har jo sproget der binder os, så har vi så nogle skikke, men altså det er jo også noget der varierer fra land til land lidt. Fordi alle romaer der er i Europa har jo ikke været sammen på den måde, men har været meget spredt fra hinanden. Så det har jo udviklet sig alt efter hvor man har været og hvilke muligheder man har haft, vil jeg sige. Så jeg synes ikke man kan tale om sådan en national identitet, som man har i Danmark, selv om den jo egentlig også er svær at indfange, selv inden for de der etnicitetsparametre. Så det er jo..jeg ved det ikke, det er noget med at man har den fælles historie om at man er roma og man har været forfulgt og man skal prøve at klare sig så godt man kan. Og så har vi selvfølgelig sproget og de der vidt forskellige skikke man har. Det kommer også an på om man er muslim eller kristen roma. Jeg vil ikke sige der er én fælles romaidentitet, men man har en romaidentitet alligevel.*

Hvordan kan det være at nogen romaer så skjuler deres etniske identitet?

Det har sådan en meget naturlig forklaring, fordi de jo blevet forfulgt gennem rigtig mange år, altså det startede jo allerede der i 1400-tallet da de kom til Europa. Der startede sådan en ret massiv forfølgelse af romaer. Og når man så, som f.eks. størstedelen af de romaer der er i Danmark, vælger ikke at fortælle åbent om deres romaidentitet, så er det jo fordi de frygter for sanktioner og en dårligere behandling. Og den vil jeg sige, den er meget berettiget. Man skal faktisk have en del resourcer for at turde satse på det på et eller andet plan. Altså hvis du bor f.eks i Helsingør Kommune, så er det jo ikke særlig sjovt at stå frem og sige man er roma, fordi så er man stemplet med det samme. Og det bliver man jo også lidt på en eller anden finurlig måde, hvis ikke man er ret veletableret i forvejen.Jeg har alle mulige eksempler på at folk bliver stemplet lige så snart de ytrer noget om at de har noget kendskab til romamiljøet. Og det er typisk noget med en arbejdssituation. Det er der problemet ofte opstår.

Hvad med dig selv? Vi har læst i et nyhedsbrev at du fik at vide at du ikke skulle fortælle at du er roma..

Ja, det gjorde jeg faktisk. Fordi at.. altså de fleste af de romaer der er i Danmark, det er jo fra den der arbejdsindvandring, der var i slutningen af 60'erne og starten af 70'erne. Og der tror jeg altså at de fleste har det sådan, rimelig generelt set, at de gerne vil starte på en frisk et eller andet sted. Og man skal huske på, at de fleste af de romaer, de er jo så kommet fra Jugoslavien. Og selvom Jugoslavien har sådan en meget tolerant politik overfor romaer, så er de stadig en meget stigmatiseret gruppe dernede. Og når man så kommer til et nyt land, så vil man ligesom gerne have de samme muligheder som alle andre indvandrere også har.. Og derfor fik jeg simpelthen at vide af mine forældre, at det skulle jeg ikke sige, fordi det kunne skade mig.

Hvad betød det for dig, at du ikke kunne stå frem og sige, hvad du er?

Til at starte med, som barn, var jeg jo lidt forvirret, fordi jeg kunne ikke sådan lige se konsekvenserne i det. Men da jeg begyndte at blive drillet., fordi altså der er jo også en stor jugoslavisk gruppe i Frederiksværk, og de vidste jo.. Altså de ved jo godt vi er romaer. Der har man ikke det der med at skjule det, fordi det ved de jo godt alligevel. Da jeg begyndte at blive mobbet af dem, så kunne jeg godt se, at det måske ikke var så sjovt. Men det er jo ikke sådan, altså man har selvfølgelig været lidt forundret, men ellers synes jeg nu ikke det har været problematisk på den måde, andet end vi selvfølgelig har sådan.. Alle de ting jeg har fortalt, der har jeg jo bare sagt de er jugoslaviske, men jeg har jo fortalt om mig selv alligevel til veninder og omgivelserne.

Du har bare forsøgt at undgå begrebet roma?

*Ja. Hvis jeg blev spurgt direkte, så sagde jeg selvfølgelig jeg var det. Det gør bare den der ting med at man ikke gider stå frem på den der måde, fordi man er nemlig bange for, hvad det er for en behandling man så får. Og det er også svært at forklare. På en måde kan man jo sige det har været meget beskyttende for et barn ikke at skulle stille sig op og sige at man er roma, for så skal man også komme med nogen ret lange forklaringer. Det har jeg jo også oplevet nu som voksen, nu skal jeg stadig forklare hvad det vil sige. Og alle de her stereotyper der er omkring romaer, om hvad en roma er, det skal man også sådan lige forsøge at få sat en stopper for. Så det sådan lidt både godt og dårligt, vil jeg sige. Fordi det sociale problem er at man skal leve uden at kunne sige hvad man egentlig er (**er ikke helt sikkert på at det er det hun siger..**), men man føler sig ikke mindre værdig af den grund. Det er bare en praktisk foranstaltning. Altså vi får jo ikke at vide, det er der jo ingen*

romabørn der gør, at de sorteres fordi de er romaer. Tværtimod så har vi sådan en vis stolthed. Men vi kan godt se at det er sådan en strategi, det finder man meget hurtigt ud af også som barn, at det er en strategi forældrene har valgt, for ligesom at kunne overleve, eller i hvert fald opnå nogle af de samme muligheder som der er for andre i samfundet.

Hvorfor valgte du så at stå frem på det tidspunkt?

Jeg følte.. For mig var det bare vigtigt. Jeg følte jeg var i stand til at kunne klare det der pres. Og så var jeg ikke så bange for at stå frem, fordi jeg ligesom havde vist hvad jeg godt kunne, følte jeg på det tidspunkt. Jeg havde sådan et godt socialt netværk, så på den måde synes jeg ikke det var et problem. Men altså jeg bevæger mig også i den akademiske verden osv. så det er alligevel lidt anderledes. Og selvfølgelig synes jeg jo det er vigtigt at der er nogen der kan stå frem. Altså fordi jeg føler mig meget privilegeret, derfor føler jeg også et eller andet sted at det er min pligt at stå frem som roma. Også sådan så samfundet kan se, at det er også almindelige mennesker. Det er sådan noget af det vigtigste for mig at vise, at en roma er bare et almindeligt menneske. Altså uden de der underlige forestillinger der er. Det har så til gengæld også været sådan lidt mærkeligt for mig i starten at stå frem, fordi jeg skulle ligesom overbevise alle andre om at jeg var roma, fordi jeg jo ikke levede op til klichéerne. Jeg har fået den der: ”nej, det passer ikke, det er du ikke” Men jo det er jeg, det er ikke noget jeg finder på for at gøre mig ekstra interessant. Men jeg synes da det er et problem, at der ikke er plads eller rum til at stå frem uden at det skal være et problem, og det er der altså ikke nu. Det kan vi jo så fordi, hvis man ser sådan på romapublikationen i Danmark, så kan vi se at dem, der ikke har valgt at stå frem, det er faktisk dem det er gået rigtig godt for. Og de er ret velintegrerede, mens den gruppe, som jo så er primært dem i Helsingør, eller det er i hvert fald dem der er mest kendte, de bliver altid taget op, som jo på et tidspunkt stod frem, og så var der så også en ufrivillig registrering af dem. Der har det jo været ret problematisk, og det er ikke sjovt at være roma i Helsingør. Det synes jeg ikke, og det har jeg også fået at vide, ikke kun af romaer, men også af andre, der arbejder med romaer, de kan bare se at der er altså en ret massiv diskrimination deroppe. Det synes jeg er et meget godt eksempel på at der ligesom ikke er helt plads til det endnu. Altså der er meget arbejde, der skal gøres for at ændre den her opfattelse af sigøjnerne.

Hvordan er dit forhold til de romaer der bor i Helsingør?

Jamen jeg er jo en del af dem.

Men du bor der jo ikke..?

Nej, men man behøver jo ikke bo det samme sted for at være en del af gruppen. Jeg er jo stadig med til alle de store fester, og mine forældre de er jo oppe i Nivå, det er jo meget tæt på, men altså vi har jo aldrig boet i Helsingør, min familie. Men der findes jo romaer i hele landet, og der er mange på Sjælland også, som jo egentlig også er en del af Helsingør-gruppen eller det sociale netværk der. Men hvad tænker I på? Det personlige kendskab?

Ja

Det er jo på det helt personlige plan. Jeg er en del af det sociale netværk. Altså jeg er jo en del af den gruppe, det er sådan jeg definerer mig selv. Jeg kender dem og de kender mig og de kender min far og mor osv.

Hvordan har de reageret på at du har en dansk mand? Man hører at det er en lukket gruppe og at de helst ikke skal gifte sig med andre.

Ja, den er sådan lidt både og.. Meget af idéen om at gruppen er så reserveret, det er jo også en stereotyp. For så lukket har romagrupper rundt om i hele Europa jo aldrig haft mulighed for at blive. (griner) Ellers ville de aldrig kunne klare den. Men det tænker man ikke rigtig over..

Hvordan de har haft det med at jeg har valgt en dansk mand... Øhh, jeg tror fordi jeg er sådan en af dem der har været lidt tidligere ude så har man det altid lidt mærkeligt med om det her det nu skal gå. Jeg tror ikke det er anderledes end inden for en anden gruppe. Men det er faktisk blevet meget mere almindeligt for mange af de unge piger der er i Helsingør, at de også er begyndt at vælge at have en dansk partner. Så altså jeg er jo ikke blevet udstødt af gruppen på nogen måde. Jeg har selvfølgelig valgt et andet liv når jeg så ikke har valgt en roma-mand. Fordi det bliver det jo, det kan man ikke se bort fra.

Men er der nogen der bliver udstødt?

Nej, det er der faktisk ikke, der har jo altid været blandede ægteskaber. Det er sådan lidt... Jeg læser jo selv historie og prøver at gøre mit speciale færdig nu. Jeg kan se at mange af de ting forfatterne hele tiden ser på, det er de her såkaldte stammelove, hvor ægteskabet og den der udelukningsmekanisme med at ægteskab med nogen udefra er forbudt, den har jeg ikke sådan lige genkendt, den er i hvert fald forsvundet hvis den har været der på et tidspunkt. Men man må også tænke på at man bor jo i Danmark og det er år 2004 og romaerne ændrer sig jo også. Altså der sker jo

hele tiden noget. Og man kan også se at i Jugoslavien er der jo også blandede ægteskaber, så jeg synes ikke det er så stort et problem. Og jeg synes da at det jeg kan se nu at der er flere og flere unge piger nu der rent faktisk vælger sig en dansk kæreste og de bliver gift og får børn osv. Så det er jo sådan en udvikling der er i gang. Og de er ikke udstødte, vi er ikke sådan et enklave(?)folk.

Var det ligeså normalt for f.eks. 30 år siden at blive gift med en ”uden for gruppen”? Er der sket en udvikling?

Jeg tror det var svært fra 30 år siden. Den gruppe der er kendt her i dag, de er jo kommet der for 30 år siden, så tro ikke det var så kendt på det tidspunkt at man gjorde det, men det er jo så kommet fordi der har jo hele tiden været nogen. Der er jo også nogen før min generation der har været gift med danskere, hvor de jo ikke har været udstødte. Der er jo nogen på mine forældres aldre der også.. altså kvinder der har valgt. Fordi det der med at mænd de vælger kvinder uden for gruppen, det er jo aldrig sådan et problem. Det er først når kvinder vælger en mand uden for gruppen at man tit synes det er et problem. Og jeg kender da flere kvinder på min mors alder, der har været gift med danskere, eller er det stadig. Men altså jeg vil sige, det er også en udvikling, for nu er der så flere og flere kvinder der gør det. Men det er meget vigtigt at vide, at de der gjorde det der for 20 år siden, de er i hvert fald ikke blevet udstødt af gruppen, så der er en mulighed for det. Det er meget vigtigt at vide i hvert fald. Så det er ikke sådan et totalt lukket samfund. Det er sådan en kliché vil jeg sige.

Føler du dig dansk samtidig med at du er roma, når nu du har boet her så lang tid?

(griner).. Undskyld jeg griner. Selvfølgelig føler jeg mig dansk, det er sådan lidt svært at undgå, altså jeg ved ikke... Jeg ved godt i arbejder med de her etnicitetsteorier, der har man det lidt med at putte det i nogle kasser. Men altså identitet er jo sådan en mærkelig størrelse, og selvfølgelig føler jeg mig dansk, og det tror jeg at de fleste romaer fra min generation også gør. Altså jeg er jo roma og jeg er dansk, så kan jeg vist ikke sige meget mere om det.

Er der forskel i Helsingør på de romaer der kom i 60'erne som gæstearbejdere og så dem der er kommet som flygtninge fra Jugoslavien?

Ja, det er der jo kan man sige, fordi dem der kom som gæste arbejdere, de har så været i landet lidt længere tid. Altså begge grupper er jo kommet fra dårlige kår, men selvfølgelig er der en forskel fordi den ene gruppe har været etableret i et samfund meget længere tid end de andre. Og de andre

støder på nye problemer og jeg vil da sige at det er ret svært for en flygtning at integrere sig i dag, især med den fart som myndigheder ønsker det skal foregå i. Men ellers, ved jeg ikke helt hvad I mener?

Er det en samlet gruppe internt også?

Det er jo forskelligt. Altså romaaflygtninge der kommer i dag, eller har gjort siden 70'erne. Det er jo forskelligt. Det er jo bosniske og makedonske og serbiske, så det er jo forskellige grupper der kommer, hvor man kan sige at den der store arbejdsindvandring jo har været meget fra Serbien og så fra Makedonien. Men hvad kan man sige? Om de har været bedre stillet dernede? Man kan jo altid sige at når folk vælger at flytte fordi de ønsker et nyt arbejde, så er det klart, det kræver faktisk nogle ressourcer også. Hvor jeg vil sige at det at være flygtning, det er sådan.. Ja det er svært at sige, for når de flygter, så flygter de jo fra en krig og så er deres økonomiske situation sådan set ødelagt, så det er jo svært at sige fra hvilke kår de kommer. Men det er jo nogen der har valgt at flygte i det øjeblik, hvor de ikke har haft en mulighed for at være der mere, fordi der er krig. Så der er jo selvfølgelig den forskel, men som sådan kan man sige at der er selvfølgelig kommet flere forskellige grupperinger af romaer nu. Og det skal man jo huske, altså det er meget vigtigt, det er sådan lidt kompliceret for de fleste at forstå, men det er forskellige små grupper, og det er det jo også for danskerne.

Så de er ikke bare en stor?

Nej, det er det ikke, og det skal man jo huske. Man har det meget med at det er sådan en central struktur der er i gruppen, og det er også noget vrøvl, et eller andet sted, det synes jeg. Men man har det der fællesskab som en stor gruppe, men det er sådan forskellige individuelle familier, der egentlig bare er et sted og har et socialt netværk med hinanden. Der er ikke sådan en høvding eller en konge eller hvad ved jeg.

Hvorfor tror du det er svært for nogle romaer at blive integreret i det danske samfund?

Det er det heller ikke..ej..(griner).

Jeg går ud fra i tænker på dem i Helsingør. Altså for de familier der er i Helsingør.. Det er jo ikke alle romaer i Helsingør der har så svært ved at integrere sig, og jeg vil sige, det er familier med sociale problemer, og det har altså ikke noget at gøre med om man er roma eller ej. Og de kommer selvfølgelig fra meget meget fattige kår i Jugoslavien. Men det er noget med at det er nogle sociale problemer, man aldrig sådan rigtig har taklet, da de så kom op til landet. Den har hele tiden kørt

på den der kulturforklaring, og det hjælper ikke på et socialt problem. Der er ikke noget i romakulturen der ligesom gør at man ikke kan integrere sig, det kan man jo se, eller det kan jeg i hvert fald se. Så det er jo, der er jo i hvert fald de der 30 familier i Helsingør, hvor det sådan.. Hvis man går ud fra de her romi-klasser, hvor børnene går. For vi ved jo også at det er sådan et lidt socialt arveligt mønster der har været. De børn der ikke har været i klasserne inden for de sidste to år, deres forældre har jo også været i de her særlige klasser. Og det er jo 30 børn som regel det her drejer sig om, så jeg vil gå ud fra at det er sådan ca 30 familier, hvor de er virkelig socialt belastet. Jeg vil sige det er et socialt problem, som man simpelthen ikke har kunnet takle. Og det at man har startet sådan nogle klasser, det har altså gjort at de her forældre ikke har kunnet klare sig i det danske samfund overhovedet. Ja, det tror jeg, for hvis du også ser på flygtninge i dag, jeg har været sådan lidt rundt, og f.eks. Varde, det er rigtig godt eksempel, fordi jeg synes faktisk de klarer sig rigtig godt i Varde eller i Nakskov for den sags skyld. Der er sådan lidt organisering, og de har fanget sproget ret hurtigt og de er meget aktive på de der kurser de får osv. Så det er jo ikke et problem på den måde. Men når der er de sociale problemer som der er, altså det er der jo i alle grupper. Altså det er der jo også i danske familier. Hvis ikke man takler det som et socialt problem, jamen så bliver det jo bare ikke løst vel.

Er det mest i forhold til kommunen og deres indsats når du siger de har svært ved at takle problemerne?

Netop. Fordi som jeg kan se, så har de ikke på noget tidspunkt sat sig ned og tænkt at det her det er et socialt problem. De har sagt, det her det er et specifikt romaproblem. Der har jo aldrig været de samme tiltag som for andre socialt belastede familier i Helsingør. De ting har man jo ikke forsøgt sig med overfor romagrupperne. Så selvom kommunens hensigter måske har været fine nok et eller andet sted, så synes jeg den er forskruet den der kulturforklaring. Altså man kan ikke bruge den, og det kan vi jo se, men der er bare ikke så mange der tror på at det ikke holder at det er et kulturelt problem men at det rent faktisk er et socialt problem.

Har du indtryk af at de romaer der har sociale problemer og har svært ved at blive integreret, de selv ønsker at blive mere integrerede?

Ja! Fordi jeg synes det er det værste vrøvl jeg nogensinde har hørt, at romaer ikke ønsker at blive integrerede. Jeg har jo snakket med de her familier rigtig meget, og altså nogen af dem er også mine fætre.. Og der er ikke nogen der ikke ønsker at være en veletableret familie der fungerer godt i

et samfund. Det er der altså ikke særlig mange familier der ikke ønsker sig. Altså jeg forstår ikke rigtig hvor den kommer fra, at romaer har sådan en modstand mod at integrere sig, det er noget vrøvl. Fordi i det du integrerer dig, så klarer du dig jo godt, og romaer har ikke noget ønske om at blive ved at være fattige og klare sig dårligt.

Men det utroligt så meget man læser den holdning, at det er dem selv der ligesom ikke vil integreres.

Ja, og det er sådan en forklaring man altid har brugt fordi man.. altså jeg ved ikke rigtig hvorfor, men det er også en del af den stereotyp omkring sigøjnerne, altså de er uforanderlige og det er deres egen skyld, fordi de gider ikke ændre sig. Altså der har jo været alle mulige forklaringer igennem de forskellige århundreder. Lige fra biologiske ting om at sigøjnermentaliteten den er arvelig og det gør at de simpelthen ikke kan forandre sig og tilpasse sig sin tids samfund. Altså det der primitive menneske. Det er også det der ligger bag det der uforanderlighed hos sigøjnerne om reserverethed. At de er så primitive at de ikke vil integrere sig. Det er der de ligger, det er den man sådan har kørt lidt på. Og det er så en stereotyp der bare er fortsat for romaernes vedkommende og så har man hængt fast i den, for det er en let forklaring at det er deres egen skyld. Og sådan har man jo egentlig altid gjort med romaer. Det har altid været deres egen skyld.

Så du mener at de igennem så lang tid ikke selv har ønsket at være deres egen gruppe?

Nu skal tingene ikke blandes sammen, for det at være én gruppe.. altså alle er jo forskellige grupper hele tiden, men der er forskel på at være en fuldstændig lukket gruppe som overhovedet ikke vil have noget med samfundet at gøre, end det bare at være en gruppe. Og det jeg siger er, jo romaer er én gruppe, altså der hvor de har boet, men de er jo også blevet fastholdt som en specifik gruppe. Så man har sagt at de ikke har lyst til at åbne op for majoritetssamfundet. Så man skal lige passe på at man ikke blander de der ting sammen, fordi det er ikke sådan en, altså inden for etnicitetsteorier, jeg går ud fra i bruger Frederik Barth's "Afgrænsning"..?

Vi har læst lidt..

Barth taler meget om det at forblive én gruppe. Den her afgrænsningsmekanisme. Der kan man jo godt ligesom være meget udelukkende overfor alle andre og man ønsker ikke at have den her åbenhed til at man så også kan blive indsluset i en anden gruppe eller et andet større samfund. Men det synes jeg ikke passer, fordi romaer har jo hele tiden skulle klare sig i et majoritetssamfund, og det gør de ikke ved at være tillukkede. Derfor kan de jo godt ønske at være en gruppe, men det udeluk-

ker jo ikke en integration. Der er jo forskel på en integration og en assimilering. Så der er jo aldrig, som jeg kan se, der er ikke nogen romaer der ikke ønsker at blive integreret. Selvefølgelig er der forskel på at.. de vil jo gerne vide de er romaer, men den der blanding, altså det er svært at sige nu bliver jeg dansker, altså hvad er der?..

Hvad er så din generelle holdning til Helsingørs politik?

Den er forfærdelig dårlig.. kæmpe fiasko.. nej (griner)..

Jeg synes jo det er lidt tragisk, for den har jo forfejlet i den grad.

Hvorfor siger de så selv at det virker?

Jamen hvad skulle de ellers gøre? Altså hvis I sagde i havde talt(?) med andre kommuner der rent faktisk arbejder med romaer altså netop som har prøvet det hele selv f.eks. Varde og Nakskov og der er også et eller andet sted på Fyn, hvor jeg snakkede med nogen indenfor det sociale system.. Og der er de jo faktisk ret uenige med den i Helsingør. Og det er jo ikke bare min mening her, det er jo folk indenfor det offentlige system selv, der også synes at det i Helsingør er ret mislykket og sådan kan man ikke takle det. Men selvfølgelig kan Helsingør kommune ikke sige andet end at det er lykkedes. Jeg tror det er lidt svært for dem at se sine egne fejl på den måde. Det tror jeg ikke er rart for dem, også fordi de har kørt så massivt en specifik sigøjnerpolitik i kommunen, vil jeg sige. Og her siger jeg "sigøjnerpolitik", fordi jeg mener det er en diskriminerende strategi de har valgt. Selvom de måske har haft reelle intentioner til at starte med, så er det i hvert fald kørt af sporet for dem. Det har jo ikke hjulpet overhovedet!

Hvordan opfatter du at de romaer, der bor der, selv oplever de tiltag der bliver gjort?

Udpræget negativt. De føler sig meget diskrimineret. Og det er sådan set for dem alle sammen. Altså de kan ikke forstå hvorfor der skal være et særligt socialt kontor for dem der nu engang modtager bistandshjælp. De har egentlig også haft det forfærdeligt med de der romi-klasser. Jeg var sgu lidt chokeret, for altså de har jo eksisteret i så mange år de her klasser, altså i over 25 år. Og mine fætre og granfætre har jo gået der. Jeg har bare ikke vidst det, fordi det har simpelthen været sådan et tabu, at det har man ikke villet sige indenfor gruppen. Og det er nogen jeg kender rimelig godt, altså det er ret uhyggeligt at tænke på, at man ligesom har haft det så dårligt med det, eller at det har været sådan et tabu, fordi man godt har vidst at det her det er ikke godt. Og i sin tid, da jeg snakkede med forældrene, der følte de jo også at det var ekstremt diskriminerende og var meget utilfredse med at børnene jo ikke fik noget ud af deres skolegang, og det gjorde de jo heller ikke,

altså intentionen var jo ikke mere end at give dem et 3.-5. klasse niveau. Og det kan man ikke klare sig med. Så de føler det meget diskriminerende, og det gør de alle sammen, og det er ikke noget jeg finder på. Og det ved de godt i Helsingør kommune. Altså jeg var med til dialogmøde for et nogle år siden med de her to socialrådgivere som står for de romaer der indenfor det her sociale system. Og der kom 40 mennesker, og alle spurgte om hvorfor der skulle være et særligt socialkontor for dem? Hvorfor har de ikke mulighed for at vælge et socialkontor ligesom alle andre? Og det viser jo, altså dels det at der er så mange der møder op, og så det at de rent faktisk.. de havde, altså jeg var overrasket..(griner) men de havde nogen rigtig gode spørgsmål, og Betina og Lotte der, kunne jo ikke svare på dem. Så de ved godt hvad der sker for dem. Problemet er bare, at tit så ved de ikke hvad de skal gøre for at ændre det. Det er der problematikken bliver fastlåst for dem. For det er sgu svært at se en mulighed, når man ikke har prøvet andet. Det bliver en del af ens hverdag, og man har erfaringerne fra hvor man også tidligere har boet, og så er det svært at se at det kan lade sig gøre på en anden måde.

Men har du selv en idé til hvordan de kunne gøre det?

De kunne jo f.eks. fjerne det socialkontor. For jeg synes ikke man skal lave den der underlige form for særbehandling. Det kan godt være Helsingør kommune synes det er en positiv form for særbehandling, men den har i hvert fald ikke resulteret i noget godt. De skal behandles ligesom alle andre og det tror jeg er det vigtigste, fordi romaerne er altid blevet behandlet meget anderledes. De har altid været udskilt, så det er ret vigtigt at de bliver behandlet på samme måde som alle andre, og hvis de bare fik den samme behandling som alle de andre borgere i kommunen, så tror jeg ikke de ville have problemer, det må jeg altså indrømme. Fordi de bliver jo fastholdt i en meget kedelig rolle.

Der meget diskussion omkring uddannelse, om at det nærmest er umuligt for romaer at gå i en almindelig skole.

Ja, det er jo også noget fis, for det er jo rent faktisk 30 børn det her drejer sig om, og det har det gjort de sidste 25 år åbenbart, for hver årgang selvfølgelig. Det er jo lidt absurd at alle de andre børn i Helsingør kommune rent faktisk godt kan komme op til tiden og godt kan passe sin skolegang.

Ja, og det vil der jo også være i danske klasser.

Ja, og det er det jeg mener at det er et socialt problem, som egentlig burde takles som et socialt problem. Altså kommunen har o selv udtalt at det er noget med at det her, det er nogle sigøjnerbørn og de har også romi-klasserne fordi så er de danske børns forældre også mere tilfredse med at det der problem er indkapslet et eller andet sted hvor man ikke kan se dem. Fordi børnene har jo ikke haft frikvarter med de danske børn eller noget. De har jo været totalt isoleret. Og det er fint at gå i skole, det der med at få en uddannelse som roma, der er jo også noget prestige i det, altså noget socialt prestige, selvfølgelig er der det, ligesom i alle andre grupper. Og det kan godt være der ikke er så mange universitetsuddannede, men det kommer jo langsomt. Det er jo typisk de der lidt kortere uddannelser som sekretær og butiksassistent og mekaniker og sådan noget. Men det er der jo og det bliver jo bedre og bedre. Altså jeg tror ikke det er anderledes end f.eks. arbejderklassen, hvor de sådan bevæger sig derop af, altså jo mere de kommer ind i et samfund og jo mere ens muligheder de har med alle andre.

Hvordan kan det være at du har valgt at skrive speciale om romaer i Danmark? Er der en speciel årsag til det?

Jamen altså der findes jo ikke rigtig nogen historisk udredning i dag. Fordi at jeg har en mulighed for det. Og det er jo interessant for mig, fordi jeg har jo søgt meget viden om det her, og jeg har ikke rigtig kunnet finde den. Og det jeg har fundet, der tænkte jeg, er det romaer de snakker om? Altså kategoriseringsprocessen har jo været rimelig diskriminerende og der er ikke særlig meget viden på området. Hvorfor jeg har valgt det? Fordi jeg har en mulighed for at skrive det som roma, og selvfølgelig er det også en vigtig del for mig den der.. altså jeg troede jo til at starte med at det ikke skulle være noget følelsesmæssigt projekt. Jeg tænkte sådan at jeg er kommet over de der ting. Jeg kan godt håndtere de der klichéer osv. Men selvfølgelig er det en følelsesmæssig proces at af-dække den der måde som de her konstruktioner jo også er blevet lavet på, men jeg troede ikke det ville påvirke mig så meget emotionelt som det så har gjort. Og selvfølgelig fordi at det er det der interesserer mig meget og derfor har jeg også valgt det. Det er vigtigt for mig, fordi jeg føler mig privilegeret over at have haft mulighed for at læse, at det så er et emne jeg er meget interesseret i. Altså jeg kunne have valgt et let emne, kan man sige, landbrugsreformer eller hvad ved jeg, og så have lavet et hurtigt speciale måske. Men det havde også været lidt kedeligt et eller andet sted for mig. Det er fordi jeg selv har syntes at der mangler en masse indenfor området i Danmark. Vi har jo ikke særlig meget fagligt litteratur om romaer i Danmark.

Har I kigget på Folmer Dyrlunds doktordisputats fra 1872? Det er første gang, og det er faktisk den eneste sådan egentlige akademiker, der tager og laver en redegørelse af sigøjnere i Danmark. Altså der er ikke særlig mange. Så er der en amatør i starten af 1900-tallet, Johan Mølskov (?), der laver sådan nogle raceantropolog-skildringer af forskellige romaer, og så kommer der.. I må have læst Erik Barth(?) de der racepsykologiske rapporter?

Nej

Det har I heller ikke. Okay, men hvis I kigger på min hjemmeside så står de der referencer der. Og så er der selvfølgelig Anders Enevig, men han er jo uddannet politimand, så det er jo ikke en akademisk fremstilling.

Vi har også læst Eline Mørch Jensen og Nina Antvorskov.

Ja og det er jo heller ikke en akademisk skildring som sådan, i hvert fald ikke inden for historie. Der mangler en masse forskning synes jeg. I har vel læst den der "Sigøjneren i os" eller hvad? De der interviews.

Ja

Ja, og jeg synes det er en lidt underlig bog, det må jeg indrømme. Det er jo nogen okay interviews, men jeg synes ikke rigtig de sådan er helt klare over deres eget projekt eller i hvert fald hvilke forestillinger de har. Jeg synes ikke de ligger de der forestillinger frem selv, fordi de er helt klart underlagt nogle idéer om hvad en sigøjner er, og det synes jeg måske godt de kunne have gjort lidt mere ud af. Fordi de siger jo at de vil lade romaerne tale selv, men interviewene er jo ligesom styret ret meget, vil jeg sige. Det er de her klichéspørgsmål der bliver taget op. Altså det her renligheds-spørgsmål og "Grigs"(??) som jo altid dukker op. Det der retssystem som man mener er så utrolig vigtigt for romakulturen. Ham som, i det her interview, det passer ikke helt hvad han siger, og det er sådan lidt svært, fordi de laver jo de her interviews som noget meget repræsentativt for romakulturen generelt, og det skal vi huske at det er det jo ikke. Det her, det er jo nogle individer der udtaler sig. Og jeg er aldrig stødt på at "grigs"(?? I bogen står det som kris!) f.eks. skulle have så stor betydning. Det er et vejledende organ. Det kan godt være de udsætter nogle bøder eller hvad ved jeg, men man har faktisk mulighed for ikke at rette sig efter det, altså det behøver man jo ikke. Og det er jo en ting der bliver taget op af de to stridende parter der ikke kan komme til enighed. Det er ikke noget med at de sætter sig ned og siger: Hov, vi har nogle ballademagere dernede, nu skal vi lige se at få orden i tingene, sådan fungerer det jo ikke, og det glemmer vi lidt.

Det er rigtigt, vi fremstiller det meget som om at det er et rets... Det er et retssystem, det er et regulært retssystem, som jeg synes at romaerne har et samfund inden for samfundet, altså har helt deres

eget samfund med egen domstol, og det passer jo ikke. Det er noget vrøvl synes jeg i hvert fald. Og det mener jeg at det kommer så af at de måske er underlagt nogle forestillinger som de ikke lige har tænkt over.

Hvorfor tror du at romaerne efter mange år i Danmark stadig er en marginaliseret gruppe?

Det i skal huske er at de familier der har et problem i Helsingør, det er jo egentlig ikke så mange set i forhold til det store antal af romaer som er i Danmark. Og ja, jeg mener at grunden til at de familier der stadig har de her sociale problemer, det er fordi man aldrig har løst de der sociale problemer, hjulpet dem med at løse dem, tværtimod har man jo egentlig modarbejdet lidt, fordi man har ikke givet de her mennesker nogle egentlige redskaber for at klare sig i det danske samfund. Og der har romi-klasserne jo faktisk spillet en ret stor rolle i det selvom man ikke har kunnet se det. Fordi det har jo været de samme familier. Det er jo startet med de her 30 børn, og deres børn er så kommet i.. de har jo så ikke fået et arbejde, for det er jo klart, de har jo ikke kunnet læse dansk, det kan et 5. klasses barn jo ikke, altså skrive og læse ordentligt. Det er altså virkelig meget lidt man kan i 5. klasse eller 3. for den sags skyld, som niveauet har været sat af kommunen for de her klasser. Så jeg synes, hvorfor de her familier ikke har integreret sig, det er jo meget med hvordan kommunen også har taklet problematikken.

Og i stedet for at se det som sådan en kulturforståelse, så mere se det ligesom så mange andre grupper, så har de i stedet set på at de har en anden kultur, derfor behandler vi det efter det.. Altså myndighedernes strategi har altid lagt sig efter denne her kulturforklaring, altså at romaerne har en problematisk kultur, der forhindrer en integration i samfundet. Det er den opfattelse man har fra myndighederne og den har man jo stadig i dag. Bjørn Elmquist har jo udtalt sig her for nylig, at det er fint med den her sekretion, altså det var i forhold til romi-klasserne, fordi det simpelthen er præventivt rent kriminelt. Og så tænker jeg, nå, hvordan er det lige det er det? Og han er jo formand for, han sidder der i rådet for menneskerettighederne et af dem.. Og det synes jeg er ret problematisk, at man kan udtale sig sådan i dag, fordi man har den der meget faste idé om at romaer eller sigøjnerne, som det jo egentlig er et udtryk for den her opfattelse, de vil simpelthen ikke integrere sig og de er kriminelle og de har ikke lyst til at integrere sig, og det er en meget stor hindring, så kan man sgu heller ikke!

Hvis man så ser det rent historisk, hvor de har været omrejsende. Altså det at de har været sådan en forfulgt gruppe, hvorfor tror du de har været det?

Rent historisk.. jamen jeg tror, altså sigøjnerne er meget hurtigt blevet gjort til en sydebuk også hele den der idé om at de har været omrejsende, det er altså altid.. Ikke alle romaer har været omrejsende hele tiden. De fleste af dem har selvfølgelig været delvist omrejsende..

Men de har ikke haft et land i hvert fald...

De har ikke haft et land, det er rigtigt, men hvis du rent faktisk ser på, altså de har været meget lang tid om at komme til vesteuropa, hvis I forstår hvad jeg mener. De forlod Indien der for over 1000 år siden eller mere, de har været meget langsomme, og vi kan faktisk godt se, at på Balkan, der har de jo været bosat i gennem mange hundrede år, og jeg ved ikke om i har set på nogen af de historiske ting i udenlandsk litteratur, men der er de jo også været holdt som slaver, det har vi dokumentation på allerede fra 1300-tallet. Men bare den ting med Heinrich Von Helmer(???), jeg ved ikke om I kender den, hvor man siger det ligesom er ham der startede den vesteuropæiske sigøjnerforskning, og det er ham der første gang sådan virkelig fremstiller sigøjnerne som ét bestemt folk der er omrejsende og dybt problematiske af natur. Den der konstruktion er også ret vigtig at have i baghovedet. Og så tror jeg bare at grupper fra 1400-tallet og frem, at det at være omstrejfende har jo altid været et problem, og de har jo altid måttet rejse, men så har vi også haft hele den der ting med at man har haft brug for en arbejdskraft, der har været rimelig billig, det er i hvert fald den løsning man har valgt i store dele af Rumænien og i det tidligere Jugoslavien, og så har man jo haft de der lidt løse individer der er kommet som indvandrere på et tidspunkt. Så der sådan lidt mange forklaringer på hvorfor de altid har været forfulgt. Jeg ved ikke hvorfor alle myndigheder, ligesom vesteuropæiske myndigheder valgte pludselig at sige: Ud med sigøjnerne. Man har haft en eller anden idé om, at det har simpelthen været et stort problem, men det har jo været meget mere omstrejferproblemet. Men man har jo aldrig sådan tænkt over at der faktisk har været mange bosatte også. Sådan er det jo stadig i dag. Man tænker sig jo stadig, at romaerne er et omrejsende folk, selvom det jo rent faktisk ikke passer.

Jeg mener der er mange forskellige mekanismer. Altså selvfølgelig har romaerne også adskilt sig fra resten af befolkningen, men jeg tror bare at grupper der er kommet udefra, er blevet forfulgt rigtig meget, og så har det været utrolig let ligesom at slå ned på det med sigøjnerne. Man skal også tænke på at sigøjnerbegrebet på et tidspunkt var et samlingsbetegnelse for alle omstrejfer, altså det har jo ikke været romaer helt specifikt, man ved bare ikke om man virkelig har sigtet mod romaer som gruppe, det har der jo også været nogen teorier om, eller om det bare har været omstrej-

ferer generelt, der har været tale om. Det ved man jo rent faktisk ikke, og man kan ikke engang bevise det.

Jeg synes det er et lidt svært spørgsmål, men det er noget med at man har sat sig for, at det her er en problematisk gruppe, og de her mørke folk har så fået en masse forskellige labels på sig. Altså de har jo også været beskyldt for at være tyrkiske spioner, eller muslimske, så det er sådan lidt svært. Af muslimerne er de så blevet beskyldt for at være kristne. Jeg ved ikke hvorfor de har fået den rolle, men det er jo altid nok svært med en gruppe der adskiller sig. Jeg kan ikke forklare det helt, jeg ved ikke hvorfor man har valgt netop sigøjnerne, men man har i hvert fald valgt at konstruere et begreb, der er så anderledes, som jo tit, i hvert fald som jeg jo mener, ikke helt stemmer overens med det som jeg forstår som roma.

Hvorfor tror du altid der har været den problematik mellem bosatte og omrejsende?

Det er jo noget med hvordan staten er blevet opbygget. Lige så snart vi får en eller anden form for øvre myndighed, og vi gerne vil have et land eller en stat af en eller anden form, så skal man altså have kontrol over dem der er i ens territorium. Og hvis ikke de er bosatte, så kan du jo ikke bruge dem som ressourcer, og så har du heller ikke kontrol med dem. Hvis I ser lidt historisk på det, eller samfundsfagligt for den sags skyld, ser lidt tilbage i tid, så kommer der jo faktisk en ret massiv lovgivning på omrejsområdet for de fleste vesteuropæiske lande eller stater og riger. Det kommer faktisk ret hurtigt, og så en del af den fattigdomsproblematik. Man kan sig for Danmarks vedkommende, det er hvor man begynder at interessere sig virkelig for at kategorisere romaerne eller sigøjnerne for første gang. Det er jo et problem i omstrejferproblematikken i den forbindelse at natmænd (?), de skal klassificeres som danske for de er blevet indordnet og tilpasset i det danske samfund. Så skal man jo ligesom også have den der, jamen vi skal vise at der i hvert fald ikke er tale om sigøjnerne, men i den anledning går man jo så faktisk ind og definerer sigøjnerbegrebet. Og det er noget med at der skal ligesom være den der kontrol og ro og orden i et rige, så myndighederne har kontrol med borgerne. Det er i hvert fald min forklaring på det.

Så det er det der med ressourcer, at man kan bruge det?

Ja, jeg ved ikke om I... John T. Lauridsen har et skrevet et meget tyndt hæfte der hedder "Fra udstødte til anbragte" Det er sådan en forskningsoversigt. Han kører lidt med det der Foucault, noget med den store integrering. Han prøver at forklare hvorfor at der er sådan et behov for en socialpolitik i Danmark. Jeg synes faktisk den giver sådan et meget kort redegørelse for hvad det egentlig er

for problematikker der opstår. Og det er et problem den der ting med sådan at få kontrol overfor borgerne, og det kan man altså ikke med omstørende grupper. Det er et problem, og det er jo ikke kun, det er jo ud fra alle omstørende grupper og løsgængere i Danmark at man har reageret. Selvfølgelig kan man sige, at det er ikke så svært (ved ikke om det er det hun siger) at man har haft en specifik sigøjnerlovgivning fra hvad er det, 1536 til 1700 og noget. Det er omkring de der 200 år, hvor man har en specifik sigøjnerlovgivning, som ikke er omfattet af fattigdomslovgivningen eller anden form for omstøjerlovgivning. Det kan man sige, det er lidt interessant, hvorfor vælger kongen det? At fokusere på taterne? Men man har altså den der national differentiering ret tidligt selv om der ikke er den national identitet endnu. Jeg ved ikke hvorfor, men de har jo været udskilt, men jeg synes det er vigtigt man også ser det i forhold til resten af sådan et omstøjerproblem, og det er jo tit i den anledning at man begynder at se på sigøjnerne som et problem eller sige, det her det må vi se som et særligt problem, også fordi man definerer dem som udlændinge. Og så kan man jo også plukke dem ud og så måske fokusere på en mindre gruppe. Det kan jo faktisk også være en forklaring.

Vi har læst lidt af Georg Simmel, der siger at et ydre pres fra omverdenen giver et større sammenhold eller fællesskab i en gruppe. Nu er der jo mange grupper af romaer, men kan man sige at romaerne har holdt sammen pga. det pres der har været?

Vi har jo selvfølgelig den fælles erfaring at være forfulgt. Det kan man sige, det kan godt være at det ligesom har holdt fast. Men, er det et spørgsmål om hvorfor man bliver ved med at være roma eller hvad? Eller hvorfor gruppen har eksisteret som gruppe?

Ja, men mere om man har oplevet sådan et styrkende fællesskab fordi man har oplevet...

Det vil der jo altid være. Hvis du er så marginaliseret at der ikke er plads til dig i den store gruppe i majoritetssamfundet, så bliver du jo nødt til at holde sammen. Og så får man jo selvfølgelig styrket det der interne fællesskab, fordi ellers kan du jo ikke overleve. Det tror jeg vil gøre sig gældende for de fleste, også hvis du ser på forskellige grupperinger indenfor et samfund som man kalder for majoritetsgruppen. Der er jo også små grupperinger, og deres fællesskaber bliver jo også tit styrket, hvis der kommer et pres udefra. Det tror jeg er meget rigtigt, og der har jo selvfølgelig været et kolosalt pres. Men samtidig kan man jo sige at romaerne er stadig små heterogene grupper, det har jo ikke betydet at det er blevet en stor sammentømret gruppe.

Du sagde i starten at du er stolt af at være roma, hvorfor er du det?

Jeg synes det er ret vigtigt.. det tror jeg faktisk er en del af min opdragelse, at man ikke er ked af det man er, at man ser sig selv som havende en værdi i sig selv. Det er det, det betyder at være stolt af at være roma.

Det er ikke fordi I har nogle bestemte skikke du er stolt af, eller et eller andet?

Nej, for jeg kan jo ikke definere hvad det vil sige at være roma. Det er egentlig det ikke at være ked af det.. altså det er ikke noget jeg skammer mig over. Det er det som jeg synes er vigtigt, for det er også en af de ting som mange socialarbejderen eller de her kulturmennesker, som jeg kalder dem, kommer med: "Jamen så skammer du dig jo over at være roma?" Nej, det gør jeg ikke, det har jeg aldrig gjort. Det er noget med at have en værdi som et menneske.

Tror du der er nogen der gør det, fordi der er så mange negative...?

At være kede af det? Jeg tror der er mange der synes det er meget problematisk selvfølgelig at være roma et eller andet sted, og det er det jo også, det er svært.

Der er ikke sådan mindre selvværd, eller..?

Nej, det synes jeg ikke er det jeg har oplevet. Man gør faktisk ret meget ud af opdragelsen. At børn forstår, at de er noget meget værdifuldt, og det er også noget værdifuldt at være roma. Det gør man faktisk en del ud af i børneopdragelsen som roma. Der kan man sige, der har vi måske et eller andet dér, som er sammentømrende eller styrkende for fællesskabet.

Hvad vil det sige at være roma i hverdagen? Altså hvordan er din hverdag muligvis anderledes end vores fordi du er roma?

Det er den ikke. Nu ved jeg jo ikke hvordan du lever dit liv..(griner)

Jamen f.eks. traditioner og sådan noget, der er ikke noget der adskiller?

Nej, det synes jeg ikke sådan umiddelbart, altså man har jo selvfølgelig den der ting med at barnet er det reneste du har, sådan at du behandler dit barn meget godt. Og det der med at vaske.. altså jeg har jo taget de der eksempler frem før, med at man blander ikke ting udefra toilettet sammen med ting udefra køkkenet. Og det er selvfølgelig et levn vi har fra tidligere, og det er rent hygiejniske foranstaltninger. Men ellers kan jeg ikke se hvordan det adskiller sig umiddelbart, fordi folk

lever meget deres liv forskelligt, og der er jo ikke noget, altså en muslimsk roma lever selvfølgelig sit liv lidt anderledes end en kristen roma, og derfor synes jeg det er svært at sige, altså ligesom.. danskere lever jo faktisk også ret forskelligt. Så det synes jeg er lidt svært at komme med mærkater på, fordi jeg synes det er vigtigt at man ikke laver den der generalisering, for den er faktisk ret svær, og så fortsætter man en stereotypisering. Og det er lidt synd for jer, for I får selvfølgelig ikke nogen svar.

Men det var også fordi at da vi startede det her projekt, der talte vi meget om kulturbegrebet. Netop om, jamen hvad er den danske kultur egentlig for noget? Og det troede vi måske vi vidste, at der var et eller andet fælles, men det er der jo ikke, og det er der vel så egentlig heller ikke på romakulturen?

Nej, det er jo noget man finder ud af. Altså nu kører (??) man ligesom den der politiske organisering, der sker noget på den der romakulturidentitetsfront, som jeg kalder den, men det er jo igen den der, altså det ved I jo godt når I arbejder med etnicitetsteorier, at der er den der underlige nationale form for konstruktion, altså nu skal vi have en fælles identitet, men det er en konstruktion, og det mener jeg virkelig. Men dermed ikke sagt at romaer ikke er et folk, altså det er jo en gruppe.

Der er noget der samler og noget andet der adskiller inde i gruppen?

Ja, det vil jeg sige. Jeg synes det er svært at sætte en finger på hvad det lige præcis er, det synes jeg faktisk er meget svært. Men sådan er det vel egentlig.

Bilag 3: Interview med Jarl Gerner d. 22. november 2004

Til dette interview har vi kun transskriberet det vi mente var væsentligt for vores problemstilling. Derfor har vi undladt få dele.

Fra august måned har vi i Helsingør kommune ændret på det. Vi har haft tre romiklasser. Og så har vi fået kritik pga. det. Vi er blevet kritiseret fordi det ifølge en paragraf om menneskerettigheder fra Geneve er forbudt at lave klasser for etniske minoriteter. Det har vi aldrig gjort, men det er alligevel blevet til hvad der i daglig tale hedder sigøjnerklasser.

Grunden til at vi fik de her klasser var lidt af en tilfældighed. Det er jo lidt af et særkende at vi har sigøjnere i Helsingør. Det hænger sammen med at vi er en værftsby, altså der har været et værft engang i det der hedder de gode gamle dage ikke. Og det har byen været præget meget af, og så i 1960'erne kom der en bil med nogle folk som var blevet afvist af politiet i Helsingborg. Og så kørte de til Helsingør og bankede på værftet og spurgte om der var arbejde. Og på værftet sagde de ja, for sigøjnerne har alle dage været gode til at reparere biler og lave svejsearbejde osv. Og så fik de anvist bolig på det hotel, som min far havde. Og der var jeg ude som en halvstor dreng, og jeg kiggede da de der sigøjnere kom og jeg tænkte halleluja hvad sker der? Det er jo 40 år siden. Jeg havde aldrig set en neger, altså det så man jo ikke på gaden i sådan en lille provinsby. Sigøjnerne havde jeg læst om i børnebøger og blade. De kom og lignede sigøjnere. En mand med en filthat, og store kvinder med store gevandter og guld i tænderne og øreringe. Mine øjne de var bare ved at trille ud. Men der var to mænd og to kvinder, og de boede der en sommer og lavede arbejde på værftet og så forsvandt de. Året efter kom de tilbage igen. Og der kom to biler denne gang og året efter kom der tre biler osv. Og sådan har det udviklet sig så der i dag officielt er 1000 sigøjnere i Helsingør. Uofficielt er der det dobbelte. De flytter lidt omkring og bruger hinandens cpr hvis de har så noget eller identitet.

Jeg har et arbejde for EU. I 1992 der skrev jeg et brev til EU og spurgte om de ikke godt kunne give nogle penge så vi kunne lave noget fornuftigt arbejde med de her sigøjnere, som vi havde i Helsingør. Og der sagde de ja. For det første ville de gerne holde en konference her og for det andet ville de gerne give lidt muligheder for at jeg kunne købe nogle ekstra lærerkræfter, bl.a. nogle sigøjnere. Hvis jeg kunne købe nogle sigøjnere, der kunne undervise sigøjnerne i deres egen kultur og i at bevare deres etniske minoritet, om jeg så må sige som en kulturspecialitet. Ligesom vi har hørt om det på verdensplan med indianere. Jeg har et par gange om året været rundt omkring i verden sammen med nogle andre delegationer og fortælle om hvad vi gør i Helsingør og i Danmark generelt. Og set i forhold til hvad de gør i andre lande, så gør vi jo langt mere. I Jugoslavien så jeg et sted, hvor der boede ca. 100 sigøjnere i en opgang, og der var kun én vandhane udendørs. Der stank af lort og bræk og mad. Det var helt uforståeligt.

I Helsingør startede det med, altså man søger jo som regel hen hvor der bor andre. Det giver en vis tryghed. De er jo en minoritet, så derfor bor de hvor der er andre sigøjnere, hvor de kan få lidt styrke, og hvor de kan lave et socialt netværk. Det har vi haft problemer med et sted i Helsingør, hvor der er ca. 5000 mennesker i noget socialt boligbyggeri. Og der var mange sigøjnere, der kom ind og bo der, for der hvor de bor har de jo et andet adfærdsmønster end danske familier. Når de holder fest f.eks., så fester de virkelig igennem og der kommer folk fra andre lande og parkerer biler. De løber op og ned i opgangene og larmer. Sigøjnere er meget støjende i deres adfærd. I ved hvad jeg mener. Når de danser så danser de, og når de drikker så drikker de virkelig. Og de æder virkelig, og når de sover så er de helt færdige. De lever livet helt ud også i f.eks. kærlighedsforhold.

Det er helt karakteristisk, det har jeg opdaget i samtlige lande jeg har været i, hvor der er sigøjnere. Og de er dårlige til at organisere. Når vi har været ude med de her delegationer, er der ofte sigøjnere der har optrådt. Og hvis det skulle gå i gang kl. 12, så blev det kl. 1. Og så duede musikken ikke osv. Men jeg vil skynde mig, at sige at jeg ikke er racist, selvom det godt kunne lyde sådan. I min tilværelse har det bestemt været en dimension, som jeg er utrolig glad for. Og jeg erkender at sådan er de mennesker, og det kan man ikke lave om på.

På denne skole er der 15 % tosprogede og hovedparten af dem er tyrkere. De første tyrkere der kom hertil kunne selvfølgelig ikke dansk, men det kan 2.generationens og 3.generationens tyrkere heller ikke rigtigt. Så det er altså sværere end man tror. Men jeg hørte en politiker fra det radikale venstre, der udtalte sig forleden i tv og han talte pæredansk. Men hvorfor skulle han ikke også tale dansk, altså han er jo født her, så det ville da være mærkeligt, hvis han f.eks. snakkede arabisk. Men det er fordi nogle gange er der nogle rødder, der er så stærke eller folk er ikke så hurtige i hovedet, så de ikke er opsat på at skulle lære det danske sprog. Det der skete i Helsingør var, at vi så de her sigøjnerbørn gå omkring på gaderne, og så var der selvfølgelig nogle folk der spurgte, hvorfor de ikke gik i skole. Og så var der nogle der sagde "behøver de gå i skole, for de rejser vel snart ud af landet igen?".

Sigøjnerne bor alle sammen i lejligheder i Helsingør og de er samlet i to store boliger, selvom der før er blevet gjort en indsats for at få dem spredt. Og de larmer og de passer ikke på deres lejligheder. Jeg har selv set dem. Utrolig dårlig smag...

Tilbage til klasserne. Vi så et behov for at lave klasser for disse børn, for de løb jo rundt på gaderne. Og så begyndte de på nogle af de skoler der ligger i byens centrum, og man opdagede at de ofte kun kom hver anden dag osv. Og det var vi nødt til at gøre noget ved. Forældrene kom med undskyldninger for at holde børnene hjemme og det er karakteristisk for dem i Helsingør. Så fandt vi ud af i skolevæsenet, at det ikke var holdbart at sigøjnere var i normale klasser, for de ødelagde det for de andre børn, og de fik ikke selv noget ud af det. Før i tiden rejste de også mere og tog på familibesøg i Jugoslavien osv., og så kom de ikke i skole. Så ansatte vi en socialrådgiver til at ringe rundt til deres forældre. Det skal siges, at det kun var en lille del af alle sigøjnerne i Helsingør, der ikke kom i skole. Det var ca. tredive familier og altså tredive børn. Det hjalp lidt, men der var stadig en gruppe af børn, der ikke kom i skole. Så fandt vi frem til, at hvis vi nu gav disse børn et tilbud om at få deres egen klasse, ville de så komme i skole? Og så lavede vi på tre skoler, der ligger hvor de bor, nogle romiklasser. Og det blev faktisk en succes. Børnene var mere trygge der. Forældrene sagde i starten at så ville deres børn ikke blive så dygtige som de danske børn og det er nok rigtigt, men det var de kraftedeme heller ikke fra starten. De kunne jo ingenting. Fremmedeprocenten den steg fra da af. På denne skole var der 10 børn ca. i klassen og de havde det jo hyggeligt. De gik så samlet fra 3-7 klasse ca. De fik 5-6 dansktimer og ca. 4 matematiktimer. Den første klasse blev oprettet i 1990. Vores mål var fra starten af at roma-børnene skulle gå i disse klasser 2-3 år, og samtidig være tilknyttet en stamklasse som de kunne have f.eks. håndarbejdstimer med. Senere skulle de så komme helt over i stamklassen, men det gik ikke som vi havde håbet. Der var kun to piger der klarede sig rigtig godt og kom over i en normal syvende klasse, men de fik dog ikke en eksamen.

I 12-13 års alderen bliver især pigerne meget fokuserede på drengene og familien presser på for at de skal giftes. Jeg tror også at det er mødrene derhjemme, der især er årsag til at deres børn ikke kommer så meget i skole, for de skal være derhjemme og lære sigøjnerregler, som er hæmmende for de unges udvikling, og som betyder at de ikke bliver integrerede, tværtimod lukker de sig omkring dem selv og deres egen kultur. Mange af familierne har forskellige hemmeligheder, som de ikke vil ud med. Mange af dem har f.eks. nogle kriminelle ting kørende eller har været i fængsel. Mere end

60 % har været i fængsel. Ifølge deres kultur må man nemlig gerne berige sig på andres bekostning. Det er ikke noget man ser ned på. Sådan har mønsteret også været i vores tre romiklasser. Pigerne bliver gift i 13 års alderen og drengene begynder på kriminalitet og mange af dem forsvinder og er ikke længere registrerede i Danmark.

Det er få der er kommet videre til 10.klasse, men der er dog sket et skred, for de er begyndt at kunne se, at det er lidt vigtigt at få en uddannelse. Det er stadig ikke det vigtigste i familierne. Jeg skal ikke lave det rosenrødt med den der romiklasse vi har haft. Der er også nogle forældre, der har ønsket at deres børn skulle gå i normale klasser for at få en bedre uddannelse. Og det er rigtigt at de ikke lærer så meget som danske børn. De lærer bl.a. ikke at få en social kompetence. Og der kan jeg godt se, at vi er med til at lukke dem ude. Omvendt skal man også veje tingene op mod hinanden. I nogle situationer har de fået lov at skifte til en dansk klasse, men normalt har jeg lagt vægt på at de bliver i romiklassen, fordi de får meget mere ud af det. Men jeg kan godt se at det er en ulempe, at de ikke går sammen med danske børn. Men man kan ligesom ikke begge dele. Jeg aner ikke hvordan vi skulle gøre det på en bedre måde. Dem der har fået lov til at komme over i en normal klasse er stoppet med at komme i skole efter lidt tid igen. Hvis børnene er i skole så kan vi lære dem noget og hvis de ikke er, kan vi ikke. Jeg er jo skolemand, det er mit udgangspunkt. Bare vi kan få dem herhen, så kan vi lære dem noget. Både social og faglig kompetence.

Vi siger i Helsingør kommune at det ikke er en romiklasse, men en klasse for børn der ikke kommer i skole 50 % af tiden. Hvis det nu havde været danske børn, så var de også kommet derover. Men nu er det romabørn der har den adfærd, og den har jeg aldrig oplevet hos nogle andre. Hvis der har været nogle tilfælde med danske børn, har vi kunnet løse det ved at få en socialrådgiver til at snakke med forældrene om problemet osv. Det har ikke været muligt med romabørnene. Romaerne er afvisende overfor en socialpædagog eller socialrådgiver og det er igen noget i deres kultur. Andre må ikke vide noget om dem. Der kommer en fremmed "gaje" (ikke-sigøjner") som repræsenterer en autoritet der kan gøre ondt og stille krav. De vil gerne have de penge hun kan komme med og de tilbud hun kan komme med, men de vil ikke have at hun stiller krav til dem. Det ligger dybt i deres kultur. Alle steder hvor jeg har været er sigøjnerne på bunden af verdens røvhul, men jeg tror mest det har noget at gøre med deres kultur. For nogle år siden var der et sted i Tjekkiet, hvor der var nogle sigøjnere. Her byggede man en mur rundt om dem, og sådan er det til en vis grad mange steder i Europa. De får lov til at være tæt på lossepladser under motorveje osv.

Romaerne i Helsingør starter altid i danske klasser, men efter kort tid kommer de over i romiklasser, hvis de har for meget fravær. Det jeg oplever med den her gruppe af forældre er, at de gerne vil have, men de vil ikke yde. Det er et fåtal vi snakker om. Men jeg forstår godt at romadamen (inde fra København – Biljana Muncan) vil sige at det er et socialt problem og at det danske samfund skal give dem bedre muligheder. Men de er meget bedre socialt stillet i Danmark i forhold til i mange andre europæiske lande. Mange steder kan de f.eks. ikke få job pga. at de er romaer, og fordi de har et rygte for at være ustabile og tyvagtige. Men jeg ved ikke om det er sådan i Danmark. Der er dog store problemer med de sigøjnere, der har job i Helsingør. De er ustabile. I Danmark tvangs fjerner man i værste tilfælde børn, hvis deres forældre ikke kan tage sig af dem. Jeg har kun oplevet en gang at en roma-mor sagde at hun ikke kunne passe sit barn. Han kom på efterskole, men efter lidt tid blev presset fra andre romaer for stort. For man giver ikke sine børn fra sig mener romaerne. Det viser, at kulturen kan sige, at de er et stolt folk, og selv hvis de får sociale problemer er de et stolt folk. Dilemmaet ligger omkring hvornår det er kulturelt betinget og hvornår det er socialt betinget. Jeg mener at det er kulturelt betinget. Alle børns forældre bliver kontaktet når de er i 4års alderen, hvis de ikke er tilmeldt en institution. Og der er både danske, tyrkiske og sigøjner børn der ikke er i institution. Men der ligger Helsingør pres på, for at disse børn skal gå til det man kalder

sprogstimulering, hvis de ikke vil gå i institution. De børn der ikke kan dansk når de starter i børnehaveklasse, får altid problemer eller kommer i specialklasser. Det er kulturelt betinget, fordi forældrene i disse tilfælde gerne vil have at deres børn går hjemme og er sammen med mødre og bedsteforældre.

De vil gerne have at bedsteforældre fortæller dem om deres kultur osv. Det der spiller en rolle for sigøjnerne er at bevare deres kultur. Vi har før ansat et par romaer til at undervise i romaskikke og traditioner.

I dag bliver romiklassen kaldet for f-klassen, altså fraværsklassen. Roma-børnene bliver ikke motiveret hjemmefra og deres forældre siger ikke til dem at det er vigtigt at de går i skole. De er ikke så begejstrede for at gå i skole som danske børn. Nu går der kun 8 børn i f-klassen. Helsingør har igen ansat to socialrådgivere til at opsøge romaerne og få dem til at begynde i skole. Det går ikke godt med de børn, der er kommet fra romiklasser til normalklasser. I Finland har de god erfaring med at uddanne romaer til at være hjælpelærere for romabørnene.

Jeg oplever at romaerne har et stærkt familieband. De ved godt at de er et verdensfolk og at deres sprog er et verdenssprog. Og de ved også godt at de stammer fra Indien. De ved at deres kultur er meget anderledes end andre kulturer og at det er en meget stærk kultur. Og de forsøger at bevare den. Det har jeg oplevet at de er meget bevidste om. Og det synes jeg er spændende, for på den måde er de et stærkt folk. Efter at Helsingør kommune havde haft romiklasser i 4-5 år begyndte succesen at falme og så tænkte vi hvad gør vi nu? Så sagde vi til forældrene til de børn der ikke mødte i skole at en af forældrene skulle have som job at stå op og følge børnene i skole. Det ville forældrene gerne, eftersom Helsingør kommune så ville forhøje deres kontanthjælp. Da forældrene så efter et par måneder ikke fik udført dette arbejde tilfredsstillende, blev de "fyret" og på den måde trukket i kontanthjælp. Så de kom altså bare tilbage til at få grundsatsen.